

AKTINES

Έτος 36ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1973

Αριθ. 340

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Τò πεδίο της επιστήμης ανάγεται εις τò πεδίο των ποσοτήτων. Ἡ έννοια άνήκει στην τάξι της ποιότητος, στην τάξι τών άξιών. Είναι σαν ένα μαθηματικό σύμβολο, ένα σύν ή ένα πλήν, που τοποθετείται πριν από μία ποσότητα. Καί τί είναι εκείνο που δίδει στα πράγματα την έννοιά των; Είναι ή θετική ή ή άρνητική σχέσις των με τò Θεό. Χωρίς τò Θεό, όλα είναι αδιάφορα, όπως τò λέγει ó *M. Sartre* δέν υπάρχουν άξιεις. Με τò Θεό, όλα παίρνουν μία έννοια, όλα έχουν μία άξια, θετική ή άρνητική.

Είμαι δαλτωνικός. Για να διασκεδάσω μία ήμέρα, υπεβλήθην στα τέστ που μεταχειρίζονται οί ψυχοτεχνικοί για να άνιχνεύσουν τούς δαλτωνικούς, στο γραφείο του άειμνήστου φίλου μου, του καθηγητού *Carrard*, στη Λωζάνη. Ὑπάρχουν χαρτόνια σκεπασμένα με πολλούς μικρούς κύκλους σε διάφορα χρώματα. Σ' ένα άπ' αυτά τα ταμπλό, όλοι οί μικροί πράσινοι κύκλοι, άνοικτοί ή σκουροί, σχημάτιζαν τὰ γράμματα μιās λέξεως. Αυτή ή λέξις έπεφτε άμέσως στα μάτια του ίατρού *Carrard*, διότι, ξεχωρίζοντας καλά αυτό τò χρώμα, άπεμόνωνε αυτόματως άπό όλους τούς άλλους κύκλους, άλλων χρωμάτων, εκείνους που σχημάτιζαν αυτή τή λέξι. Ἐνώ έγώ, που δέν διακρίνω καλά αυτό τò χρώμα, δέν κατώρθωνα να τή διαβάσω. Ὑπήρχε επίσης τò αντίθετο τέστ: σε ώρισμένο ταμπλό, μία λέξις έσχηματιζέτο άπό τò σύνολο τών πρασίνων,

γκρι και καφέ κύκλων, χρωμάτων που συγγέω, κατά τρόπον ώστε, έγώ διαβάζα άμέσως αυτή τή λέξι, ενώ ó ίατρος *Carrard* ήταν άνίκανος να τήν ξεχωρίση.

Αυτό τò πείραμα μου επανέρχεται στη μνήμη με τήν ευκαιρία του διπλού αυτού τρόπου να βλέπη κανεις τὰ πράγματα που άναφέρω έδω, του έπιστημονικού τρόπου και του βίθλικού τρόπου. Παρατηρούμε όλοι τò ίδιο αντικείμενο, τόν κόσμο ή τόν άνθρωπο. Ἀνάλογα με τίς διαθέσεις μας, διαβάζομε ιστορίες φυσικο-χημικές ή ιστορίες πνευματικές. Ὅπως έγώ δέν μπορούσα να διαβάσω τή λέξι του ίατρού *Carrard* ούτε εκείνος τή δική μου, δέν μπορούμε, χωρίς κάποια έσωτερική διάθεσι, να διακρίνωμε τήν πνευματική έννοια τών πραγμάτων. Ἐτσι ή συζήτησις είναι χωρίς άποτέλεσμα, άνάμεσα σ' εκείνους που δέν βλέπουν στον άνθρωπο ή στη φύσι, παρά έναν πελώριο φυσικο-χημικό και ψυχολογικό μηχανισμό και σ' εκείνους που διακρίνουν σ' αυτά κάποιο νόημα, όπως θά ήταν χωρίς άποτέλεσμα συζήτησις μεταξυ του ίατρού *Carrard* και έμου για τὰ ταμπλό που βλέπαμε μαζί. Ἐφ' όσον είναι κανεις δαλτωνικός, ή θέλει να είναι, παραμένει άνίκανος να ιδή τήν πνευματική άποψι τών πραγμάτων, τήν έννοιά των.

Σ' αυτό τò σημείο, οί περισσότεροι ίατροί, σήμερα, είναι έκ πεποιθήσεως δαλτωνικοί. Πρέπει να επαναφέρωμε στη μνήμη τούς άγώνες, που επί αιώ-

νες χρειάσθηκε ή έπιστήμη για ν' απαλλαγή από τους περιορισμούς της φιλοσοφίας και της Έκκλησίας. Θεωρίες για την έννοια των πραγμάτων, δηλαδή για τὰ «πρώτα αίτια», ήθελαν ν' απαγορεύσουν τή μελέτη του μηχανισμού των πραγμάτων, δηλαδή των «δευτέρων αίτιων». Για νά φθάση σ' αυτά και νά οικοδομήση αυτό τὸ γιγαντιαίο και στερεὸ οικόδομημα πού εἶναι ή έπιστημονική μας εἰκὼν τοῦ κόσμου, ή έπιστήμη χρειάσθηκε ν' αποκλείση κάθε ἀναφορά σέ ἀντιλήψεις μὴ «θετικές». Αυτό ήταν δικαιολογημένο· ὑπῆρξε ἀποδοτικό· παραμένει προϋπόθεσις για κάθε έπιστημονική έρευνα· ἀλλὰ δὲν ἀποκαλύπτει παρὰ μία μόνον ἀποψι τῆς πραγματικότητας, δὲν μᾶς δίδει για τὸν ἄνθρωπο και τὸν κόσμο, παρὰ μία μηχανιστική, αἰτιώδη ἀποψι· ἀποκλείει κάθε πνευματική, τελολογική ἀποψι· μία ὠλοκληρωμένη ἱατρική ὀφείλει νά συνδέση τίς δύο ἀπόψεις.

Δὲν θέλω νά εἰπῶ ὅτι ὑπάρχουν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος φυσικά φαινόμενα, ὅπως ή ἀρρώστια, πού ἀνήκουν στήν έπιστήμη, και ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πνευματικά φαινόμενα, ὅπως ή ἁμαρτία, πού ἀνήκουν στή θεολογία. Λέγω ὅτι κάθε φαινόμενο, εἴτε ὑλικό εἴτε πνευματικό, εἶναι δυνατόν ν' ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ έπιστημονικής ἀπόψεως, στὸν αἰτιώδη του μηχανισμό, ή ἀπὸ πνευματικής ἀπόψεως, στή βαθεῖά του σημασία. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νά εἰπούμε: στὸν ἱατρὸ ἀνήκει ή έπιστημονική θεραπεία, στὸ θεολόγο ή θεραπεία τῆς ψυχῆς. Θὰ ήταν σὰν νά καταδικάζαμε τοὺς ἱατροὺς, ὅπως και τοὺς θεολόγους, νά μὴ βλέπουν παρὰ μόνον ἕνα μέρος τῆς πραγματικότητος καθένας, ὅπως ὁ ἱατρὸς Carrard και ἐγὼ διαβάσαμε καθένας τῆ δική του λέξι.

★ ★ ★

Ἀπὸ τὴν έπιστήμη λοιπόν, ὁ ἱατρὸς μαθαίνει τὸν μηχανισμό των πραγμάτων, και ἀπὸ τῆ Βίβλο τὴν έννοιά των. Ἀκούμε καμμιά φορὰ νά γίνεται λό-

γος για χριστιανική ἱατρική. Δὲν νομίζω, ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι ὑπάρχει χριστιανική ἱατρική διαφορετική ἀπὸ τὴν συνήθη ἱατρική. Ἐκεῖνο πού ή Βίβλος μᾶς μαθαίνει για τὴ φύσι και τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἀληθινὸ για ὀλοκληρη τὴν ἱατρική. Τὸ πρόβλημα τῆς έννοίας των πραγμάτων τίθεται σέ ὄλους τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀνοίγοντας τὴ Βίβλιο θὰ ἴδουσι ὅτι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι για τοὺς ὁποίους ὀμιλεῖ, προσπαθοῦν ν' ἀκούσουν τὸ Θεό, και ὅτι, μέσα σ' αὐτὴν τὴν προοπτική, θεωροῦν ὅτι ὑπάρχει και ὅτι τοὺς συμβαίνει: Τί θέλει ὁ Θεὸς νά μοῦ εἰπῆ μὲ αὐτό; διερωτῶνται συνεχῶς. Αὐτὸ εἶναι ή έννοια των πραγμάτων. Εἶναι τὸ νά διερωτῶμαι τί θέλει ὁ Θεὸς νά μοῦ εἰπῆ μ' αὐτὸ τὸ ἀστέρι πού βλέπω, μ' αὐτὸν τὸ φίλο πού μοῦ ὀμιλεῖ, μ' αὐτὴ τὴν ἀποτυχία πού με στενοχωρεῖ ή μ' αὐτὴ τὴ λύπη πού με πλήττει. Ὅταν, μιὰ φορὰ, ἀρχίσωμε νά σκεπτῶμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀνακαλύπτομε τὴν ἀληθινὴ γεῦσι τῆς ζωῆς· ὄλα ἀποκτοῦν ζωηρότατο ένδιαφέρον. Δὲν ὑπάρχει πλέον τύχη. Μία ἀσθενής μοῦ ὀμιλεῖ για ἕνα βιβλίο τοῦ Mauriac⁽¹⁾, τὸ «Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», πού ἔπεσε στὰ χέρια τῆς και τῆς ἔκαμε μεγάλη έντύπωση. «Δὲν νομίζω ὅτι αὐτὸ ἔγινε τυχαίως», μοῦ λέγει· «ὄσο εἶχα τοὺς γονεῖς μου αἰσθανόμενοι προστατευμένη· ἀλλὰ τώρα πού τοὺς ἔχασα, πολλὰ ἐρωτήματα θέτω στὸν ἑαυτό μου· και νομίζω πὼς ὠδηγήθηκα νά βρῶ αὐτὸ τὸ βιβλίο για νά μοῦ δώση ἀπάντησι». Ἔτσι, τὰ πάντα γίνονται εὐκαιρία για ν' ἀναζητοῦμε τὸ Θεό, τίς προθέσεις Του, τὸ κάλεσμά Του. Δὲν εἶναι πλέον ὁ μακρυνός, ὁ ἀπρόσιτος κύριος τοῦ σύμπαντος μόνον· γίνεται ὁ προσωπικός μας Θεός, αὐτὸς πού μᾶς ὀμιλεῖ προσωπικά, ή τοῦλάχιστον πού ζητάμε ν' ἀκούσωμε προσωπικά.

Διότι, βέβαια, δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι

(1) Mauriac: «Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ», Παρίσι, Flammarion, 1936.

σ' αὐτὴν τὴν ἀναζητήσι τῆς ἀληθινῆς ἐννοίας τῶν πραγμάτων δὲν σφάλλομε κάποτε. Τὸ πνεῦμα μας εἶναι τόσο περιορισμένο, ἢ ἀντίληψίς μας τόσο σκοτισμένη, τὰ μάτια μας τόσο κλειστά καὶ τ' αὐτιά μας τόσο κωφά, ὥστε πρέπει συχνά ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀναγκάζη νὰ καταλαβαίνωμε μὲ χίλια μὴνύματα. Ἀκόμη καὶ τότε δὲν εἴμαστε βέβαιοι ὅτι καταλάβαμε σωστά. Αὐτὴ ἢ ἀναζητήσις τῆς ἐννοίας τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ ἀδυσώπητη κριτικὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐπίσης ἀπαιτεῖ παρόμοια ἀγρυπνὴ κριτικὴ καὶ ἐπίσης συνεχῶς βλέπει νὰ ἐπανεξετάζεται αὐτὸ ποῦ ἐνόμιζε σταθερὰ ἀποκατεστημένο!

Ἐξ ἄλλου ἡ λέξις κριτικὴ δὲν εἶναι ἐπιτυχής· εἶναι πολὺ διανοητικὴ. Ὁμως μὲ τὴν καρδιὰ κατανοοῦμε τὸ Θεό. Ἄς ποῦμε καλύτερα ὅτι αὐτὴ ἢ ἀναζητήσις ἀπαιτεῖ ταπεινώσι. Ἀκριβῶς τῆ στιγμῇ ποῦ θὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι κατανοήσαμε καλὰ τὸ Θεὸ θὰ κινδυνεύωμε περισσότερο ν' ἀπατηθοῦμε.

Πρόκειται λιγώτερο νὰ εὐρίσκωμε παρὰ ν' ἀναζητᾶμε, ἢ, ἓν μορῶ νὰ εἰπῶ, νὰ εὐρίσκωμε αὐτὴ τῆ στασι ποῦ συνίσταται στὸ ν' ἀναζητᾶμε. Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο. Ἀλλὰ, ἀπὸ τὴν πίστι των, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἔχουν προσχωρήσει σ' αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ποῦ δέχονται τὸν κίνδυνον ἔστω καὶ ν' ἀπατηθοῦν μᾶλλον παρὰ νὰ παραμένουν «συνετὰ» σ' ἓναν σκεπτικισμό «ἀλάνθαστο» καὶ ἄγονο. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μᾶς μιλοῦν. Ὁ Ἀβραάμ, ὠδηγήθηκε στὸ ν' ἀποκτήσῃ ἀνωτέρα ἐμπειρία περὶ τοῦ Θεοῦ, ἐντελῶς νέα γιὰ τὴν ἐποχὴ του ὅπου οἱ ἀνθρώπινες θυσίαι στὴ θεότητα ἐσυνηθίζοντο ἀκόμη. Καὶ ὁ Ἀβραάμ ἔγινε ἔτσι ὁ ἀρχηγὸς ὅλων τῶν πιστῶν, ὅλων ἐκείνων ποῦ, σὲ κάθε περιστάσι, ζητοῦν νὰ μάθουν τί μπορεῖ νὰ τοὺς εἰπῇ αὐτὴ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲν τοὺς προστατεύει οὔτε ἀπὸ τὴν πλάνη οὔτε ἀπὸ τὸ δισταγμὸ. Κυτάξτε π.χ. τὸν Γεδεὼν (Κριταὶ στ' 11-40). Εἶναι ὁ πιὸ ταπεινὸς ἀπόγονος τῆς πιὸ ταπεινῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰσραὴλ· καὶ

αἰφνιδίως, ἓνας ἄνθρωπος ἔρχεται καὶ τοῦ ἀναγγέλει ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐξέλεξε γιὰ νὰ τὸν κἀν ἀρχηγὸ τοῦ λαοῦ του καὶ νὰ τὸν ὠδηγήσῃ στὴ νίκη ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν κατακτητῶν του. Αὐτὸ φαίνεται τόσο περιεργο ὥστε, πρὶν τὸ πιστεύσῃ ὁ Γεδεὼν, ζητεῖ ἀποδείξεις! «καὶ εἶπε Γεδεὼν πρὸς τὸν Θεόν· εἰ σὺ σώζεις ἐν χειρὶ μου τὸν Ἰσραὴλ καθὼς ἐλάλησας, ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι τὸν πόκον τοῦ ἐρίου ἐν τῇ ἄλωνι· ἐὰν δρόσος γένηται ἐπὶ τὸν πόκον μόνον καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ξηρασία, γνώσομαι ὅτι σώσεις ἐν χειρὶ μου τὸν Ἰσραὴλ, καθὼς ἐλάλησας, καὶ ἐγένετο οὕτως» Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀρκεῖ ἀκόμη στὸν Γεδεὼν ποῦ ζητεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ μία δευτέρη ἐπιβεβαίωσι: Ζητεῖ αὐτὴ τῆ φορὰ «καὶ γενέσθω ἡ ξηρασία ἐπὶ τὸν πόκον μόνον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν γενηθήτω δρόσος». Ὁ Θεὸς δὲν φέρεται μὲ αὐστηρότητα στὸν Γεδεὼν γιὰ τὴν συνετὴ ἐπιμονή του: τοῦ παραχωρεῖ καὶ τῆ δευτέρη ἐπιβεβαίωσι.

Ἔτσι ἢ ἀναζητήσις τῆς ἐννοίας τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ Θεοῦ δὲν μᾶς προστατεύει οὔτε ἀπὸ τὴν πλάνη οὔτε ἀπὸ τὸ δισταγμὸ· δὲν διαλύει ἐπίσης ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ πεπωμένου μας, ὅλα τὰ ἄλυτα προβλήματα ποῦ μᾶς θέτει ὅποιοδήποτε συμβάν τῆς φύσεως ἢ τῆς ζωῆς μας· ἐν τούτοις δίδει καινούργιο νόημα στὴ ζωὴ μας.

Τὸ βλέπομε στοὺς ἀσθενεῖς μας. Οἱ σκεπτικιστὰ ἀσθενεῖς ὑποφέρουν τριπλᾶ: ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, καὶ ὑποφέρουν ἐπειδὴ δὲν ἔχει νόημα γι' αὐτούς. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο στὰ μάτια τους, παρὰ ἓνα ἐμπόδιο, περισσότερο ἢ λιγώτερο σοβαρὸ, μία ἀνόητη σύμπτωση. Ὑποφέρουν ἀκόμη γιατί διακόπτει τὴ ζωὴ τους: περιμένουν παθητικὰ, κατὰ κάποιον τρόπο, τὴ θεραπεία, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν νὰ ζοῦν.

Ὁ ἀύθεντικὰ πιστὸς, ἀντίθετα, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ πίστις του δὲν τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια καὶ δὲν λιγοστεύη τοὺς πόνους του, ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ἐξ ἴσου ἐντατικὰ ὅπως πρὶν, ἴσως καὶ περισσότερο. Διότι ἡ ζωὴ γι' αὐτὸν

συνίσταται εις τὸ ν' ἀναζητῆ τὸ Θεό, ν' ἀκούῃ τὸ Θεό. Μπορεῖ νὰ τὸν ἀναζητῆ στὴ σιωπῆ τῆς ἀρρώστιας, ὅσο καὶ στὴ φωτιὰ τῆς δράσεως. Ἀνοίγει τ' αὐτιά του σ' ἐκεῖνο πού τοῦ λέγει ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἀρρώστια. Αὐτὸ μπορεῖ κάποτε νὰ εἶναι γι' αὐτὸν μίαν ἐμπειρία τόσο γόνιμη, ὥστε θὰ εὐλογῆ τὴν ἀρρώστια του.

Ὁ σκεπτικιστὴς θὰ ἐρωτήσῃ: θὰ ἰσχυρισθῆτε ὅτι ὁ Θεὸς μοῦ στέλνει αὐτὴ τὴν ἀρρώστια;... καὶ ἂν δὲν μοῦ τὴν στέλνῃ, γιατί θὰ θέλατε ν' ἀναζητήσω σ' αὐτὴν πρόθεσι τοῦ Θεοῦ; Ἡ λογικὴ του εἶναι ἀτράνταχτη, ἀλλ' ὁ θρίαμβός του ἄγονος· καὶ ἡ πικρία πού γεμίζει τὴν καρδιά του θὰ ἐμποδίζῃ τὴν θεραπείαν του.

Ὁ πιστός, ἀντιθέτως, εἶναι τόσο ἀπορροφημένος μὲ τὸ ν' ἀνακαλύψῃ αὐτὸ πού θέλει νὰ τοῦ εἰπῆ ὁ Θεός, ὥστε δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ θέτῃ δύσκολες ἐρωτήσεις.

Ἔτσι, σ' ὀλόκληρῃ τῇ Βίβλῳ, βλέπομε ἀνθρώπους τελείως ἀνθρώπινους ὅπως ἐμεῖς, πού μπορεῖ ν' ἀπατώνται, πού περπατοῦν ὅπως ἐμεῖς ψηλαφητὰ γιὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πού ἔχουν αὐτὸ τὸ κοινόν, νὰ πιστεύουν ὅτι ὅλα ἔχουν κάποια ἔννοια, ὅτι ὅλα μπορεῖ νὰ χρησιμεύσουν γιὰ νὰ γνωρίζωμε καλύτερα τὸ Θεό. Γιὰ νὰ τοὺς καταλάβωμε, πρέπει νὰ τοποθετηθῶμε στὴν ἴδια προοπτικὴ μ' αὐτοὺς.

Μ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ἡ φύσις ἔχει ἔννοια:

«Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ,
ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει
τὸ στερέωμα,
ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρευνεῖται ῥῆμα,
καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν.
Ὅτε εἰσι λαλοῦντες οὐδὲ λόγοι,
ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν...».
(Ψαλ. 148: 1-4).

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπικαλεσθῶ ἐδῶ ὅλη τὴν ποίησιν τῆς Βίβλου. Αὐτὴ ἡ λέξις δὲν εἶναι τυχαία, διότι ἡ ποίησις δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἔκφρασις τῆς ἐννοίας τῶν πραγμάτων; Αὐτὸ ἐξήγησε κατὰ

θαυμάσιον τρόπο ὁ καθηγητὴς Marcel Raymond⁽²⁾, σὲ μίαν του διάλεξιν πρὸς τοὺς φοιτητὰς τῆς Γενεῦς ἐπὶ τοῦ ρόλου τῶν Γραμμάτων στὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Μᾶς παρουσιάζει ἕναν πρακτικὸ ἐπιστήμονα καὶ ἕναν λογοτέχνη ἐμπρὸς σὲ μίαν δύσιν τοῦ ἡλίου στὴ θάλασσα. Γιὰ τὸν πρακτικὸ ἐπιστήμονα δὲν πρόκειται παρὰ γιὰ φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα πού μπορεῖ νὰ μελετήσῃ, γιὰ ἀκτινοβολίας καὶ γιὰ ἄτομα· τὰ πάντα, ὅπως σ' ἕνα κομμάτι ξύλου. Αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀλόκληρη ἡ ἀλήθεια. Διότι, ὁ λογοτέχνης συγκινήθηκε ὡς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του ἀπ' αὐτὸ τὸ θέαμα, πού τοῦ μιλεῖ· καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι ἀληθινόν. Ἐπανευρίσκομε, δὲν εἶναι ἔτσι, τίς δύο διαγνώσεις, ἀληθινῆς καὶ τίς δύο, πού δὲν συγχέονται οὔτε ἀλληλοσυγκρούονται. Ὁ λογοτέχνης συγκινεῖται καὶ θαυμάζει. Αἰσθάνομαι, σημαίνει ἀναγνωρίζω μίαν ἔννοιαν στὰ πράγματα. Θαυμάζω, σημαίνει ἀναγνωρίζω κάτι ἀνώτερο, κάτι πού προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό.

Ὁ ἰατρός A. Tzanck⁽³⁾ στὸ βιβλίον του «Ἡ δημιουργικὴ συνείδησις», ὁμιλεῖ ἐπίσης γιὰ τὸ θαυμασμό, αὐτὴ τὴν εὐεργετικὴν καὶ διεγερτικὴν ἀρετὴν, ἀπὸ τὴν ὁποία τείνει νὰ μᾶς ἀπογυμνώσῃ μίαν καθαρὰ ἐπιστημονικὴν ἀποψιν τοῦ κόσμου. Διηγεῖται πῶς ἄρχισε στὸ ἐργαστήριον τῆς ἀνατομίας. Μελετώντας, γεμάτος ἐμπιστοσύνη τὴν ἐπιστήμην του περιέμενε νὰ βρῆ στὸ πτώμα αὐτὸ πού περιέγραφε τὸ βιβλίον του. Ἄλλ' ἰδοῦ, στὸ μέρος πού ἀνέτεμε, ὑπῆρχαν δύο ἀρτηρίες ἀντὶ γιὰ μίαν! Σκεφτῆτε, τί προβλήματα θέτει αὐτὸ σὲ κάθε σκεπτόμενον ἄνθρωπον! Ἡ φύσις λοιπὸν κρύβει μυστήρια πού ἡ ἐπιστήμη, πολὺ πιθανῶς, πρέπει νὰ παραιτηθῆ γιὰ πάντα, ὅτι θὰ διαφωτίσῃ. Στὸν ἐνθουσιασμό του, ὁ μέλλων καθηγητὴς

(2) Marcel Raymond: «Ἡ ἔννοια τῆς ποιότητος», Boudry, La Baconnière, 1948.

(3) Dr Arnault Tzanck: «Ἡ δημιουργικὴ συνείδησις», Ἀλγέρι, Ed. Charlot, 1943.

Tzanck έτρεξε νά συναντήση τόν διευθυντή του έργαστηρίου γιά νά του δείξη τήν ανάκαλυσή του. Ο τελευταίος δέν είπε παρὰ μία λέξι: «Είναι μία άνωμαλία». Νάι, είναι μία άνωμαλία. Μ' αὐτή τή λέξι, ὁ άνθρωπος τῆς έπιστήμης τὰ είπε ὅλα. Μία διάνοια, ἕνας άγιος, ἕνα θαῦμα, είναι χωρίς άμφιβολία έπίσης άνωμαλίες.

Άγνωστί άπέγινε ὁ διευθυντής αὐτός του έργαστηρίου, άλλ' άμφιβάλλων διετήρησε τήν καταπληκτική νεανικότητα πνεύματος του δόκτορος Tzanck. Αὐτό πού μπορῶ νά είπῶ, είναι ὅτι ὁ Θεός μίλησε στόν μέλλοντα δόκτορα Tzanck μ' αὐτό τὸ πῶμα πού άνέτεμε. Στή συγκίνηση πού είχε αίσθανθῆ ὑπῆρχε μία νέα διαίσθησις πού τόν διεπέρασε: Ἡ διαίσθησις ὅτι ἡ έπιστήμη δέν είναι ὁ μόνος δρόμος πρὸς τήν αλήθεια. Καθ' ὅλη τή σταδιοδρομία του ὡς σοφοῦ, μεγαλωμένου μακρῶς ἀπὸ κάθε θρησκευτική έπιρροή, αὐτή ἡ γνώσις δέν έπαυσε ποτέ νά μεγαλώνη καί νά θέτῃ συγκινητικά έρωτηματικά. Αὐτή τὸν ὠδήγησε νά γράψῃ μία μέρα τή «Δημιουργική Συείδησι», αὐτό τὸ τόσο άπροσδόκητο βιβλίον, ὅπου ὁ άνθρωπος του έργαστηρίου, ὁ βιολόγος, γράφει τὰ συμπεράσματα τῶν σκέψεών του γιά τή ζωή: ὅτι δηλαδή δέν μποροῦμε νά κατανοήσωμε τήν παραμικρῆ έκδήλωσί της, άν δέν παραδεχθοῦμε τήν ὑπαρξί μιάς πραγματικότητας πνευματικής τάξεως.

★ ★ ★

Ἐνας θαυμάσιος φίλος με κατηγόρησε πρόσφατα γιά εκείνο πού ὀνομάζει άπλοϊκό θαυμασμό μου, ὅταν αναφέρω με ένθουσιασμό έργασίες, γιά τίς ὁποίες ὁ ἴδιος έχει πολλές έπιφυλάξεις. Ἐχομε συζητήσει επάνω σ' αὐτό τὸ θέμα πολὺ μαζί καί παρετήρησα ὅτι ὑπῆρχε διαφορά άντιλήψεων μεταξύ μας, ὅμοια μ' αὐτή πού άνέφερα πρὸ ὀλίγου σχετικά με τὸν δόκτορα Tzanck. Διαβάζω λίγο, άλλὰ διαβάζω πάντα με πάθος. Σπανίως

με άπογοητεύει ἕνα βιβλίον. Ἐπεναντίας, μου ξεσηκώνει τὸ ένδιαφέρον, ένῶ ὁ φίλος μου, συχνά, γυρίζει τήν τελευταία σελίδα, με ὕφος άπογοητευμένο, επαναλαμβάνοντας τή γνωστή φράσι: εκείνο πού είναι νέο δέν είναι αλήθινόν, καί εκείνο πού είναι αλήθινόν δέν είναι νέο!

Σάν ψυχολόγοι πού είμαστε καί οἱ δύο, άνεζητήσαμε τὸ βαθύτερο αίτιον αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς. Παρετήρησα ὅτι διαβάζοντας ἕνα βιβλίον, δέν διαβάζω μόνον τὸ συγγραφέα, αὐτό πού ὁ συγγραφεὺς γράφει μέσα διαβάζω έπίσης ὅλα ὅσα ζυπνᾶ στό πνεῦμα μου αὐτό πού γράφει. Χίλιοι συνδυασμοί ιδεῶν: μιλεῖ γιά δίκαιον, σκέπτομαι τί σημαίνει αὐτό στόν ιατρικόν! Ἐκώμη καί σημεία με τὰ ὁποία δέν συμφωνῶ καθόλου, αὐτὰ περισσότερο ἴσως, άφυπνίζουν μέσα μου τόσες ιδέες πού με ένθουσιάζουν, ὡστε ἡ χαρὰ μου ξεπερνᾶ τή δυσαρέσκεία μου. Ἐγάπησα πάντοτε πολὺ τοὺς άντιλέγοντας.

Θὰ έπέιξα ἴσως τὰ πράγματα, άν ισχυρισθῶ ὅτι ὁ Θεός μου ὀμιλεῖ μέσα ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία πού διαβάζω ὅτι υπάρχει έν τούτοις ἐκεῖ λίγο ἀπὸ ἐκείνη τή δεκτικὴ καί προσεκτικὴ στάσι πού επεκαλέσθην πρὸ ὀλίγου λέγοντας ὅτι ὁ πιστὸς συνεχῶς προσπαθεῖ νά ακούῃ τὸ Θεόν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, συχνά, οἱ άσθενεῖς μου μου λέγουν: «Θαυμάζω τήν ὑπομονή με τήν ὁποία ακούτε ὅλα ὅσα σᾶς διηγούμαι». Δέν είναι καθόλου ζήτημα ὑπομονῆς, είναι ένδιαφέρον. Ὅλα είναι έξαιρετικά ένδιαφέροντα γιά ὅποιον ζητᾶ ἀδιάκοπα τήν έννοια τῶν πραγμάτων. Ἐχομε νά μάθωμε τόσο πολλὰ, καί ἀπὸ τὸ πλέον άσήμαντον περιστατικόν, ὅταν έμφοροῦμεθα ἀπὸ αὐτό τὸ πνεῦμα περιεργείας. Δέν ὑπάρχει περιστατικόν κοινό. Σέ κάθε ζωῆ καί σέ κάθε κατάσταση παίζονται, στό βάθος, ὅλα τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ανθρωπίνης μοίρας.

Ἐκπλήττομαι πάντοτε διότι οἱ περισσότεροι άνθρωποι είναι πολὺ λίγο περιέργοι νά κατανοήσουν τὸν άλλον. Προτιμοῦν νά διαβάσουν τήν έφημερί-

δα του ίδιου των κόμματος, παρά του αντίπαλου, ή, εάν την διαβάσουν, δέν ξεθυμώνουν. Ένας σύζυγος μου μιλεί για τή γυναίκα του κάθε του φράσις ἀρχίζει με τις λέξεις: «Δέν καταλαβαίνω πώς μπορεί νά λέγη αυτό ή νά κάνη εκείνο...». Αυτό σημαίνει: Δέν παραδέχομαι ότι μπορεί κανείς νά σκέπτεται ή νά ενεργή διαφορετικά από μένα και δέν έχω καμμία ἐπιθυμία νά καταλάβω γιατί.

Άλλά, αν ή γυναίκα ήταν ὅμοια με τὸν ἄνδρα, θά ήταν ὁ γάμος, γάμος; Θά μᾶς ἔφερνε τὸν πλουτισμὸ πὸ ἔρισκομε σ' αὐτόν; Στὰ ἴχνη τοῦ δασκάλου του τοῦ C. G. Jung, ὁ Dr Aloys von Orelli⁽⁴⁾, περιέγραψε αὐτόν τὸν προορισμὸ τοῦ γάμου, πού, με τὴ συνάντησι τοῦ ἄλλου φύλου, ἐξασφαλίζει τὴν ἀνάπτυξι και τὴν ἀνθησι τοῦ προσώπου. Με τὴν πίστι, βλέπει τὴ θεία ἔννοια τοῦ γάμου, τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ στὸ γάμο. «Και ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον... ἄρσεν και θήλυ ἐποίησεν

αὐτούς» (Γένεσις α' 27), λέγει ἐπὶ λέξει ἡ Βίβλος. Δηλαδή ἐδημιούργησε, ὄχι ἓνα ἄτομο, ἀλλὰ ἤδη μία κοινότητα, τὸ ζεῦγος· δέν ἐδημιούργησε δύο ὄντα πλήρη και ἀνεξάρτητα, πὸ θά συνεταιρίζοντο ἀργότερα για εὐκολία· τὸ πλήρες ὄν εἶναι τὸ ζεῦγος. Ἡ συνάντησις με τὸ ἄλλο φύλον, ὄλεσι οἱ δυσκολίες προσαρμογῆς και ἀμοιβαίας κατανοήσεως πὸ ἐπιφέρει, εἶναι παράγον τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς προσωπικότητος. Ὁ Dr Paul Plattner⁽⁵⁾, στὸ ἔργο του για τὰ συζυγικά προβλήματα ἔδειξε ἐπίσης, με τρόπο τελείως πρακτικό, τὸ ρόλο πὸ αὐτὰ μποροῦν νά παίξουν για τὴν προσωπική ἐξέλιξι καθενὸς ἀπὸ τοὺς συζύγους.

Μᾶς εἶναι πάντοτε εὐχάριστο νά μᾶς ὀμιλῆ κατ' εὐθείαν ὁ Θεὸς παρά δια μέσου τῆς συζύγου μας! Ἄλλὰ ἀπ' αὐτὴν μαθαίνομε πολὺ ν' ἀκούμε αὐτὰ πὸ μᾶς λέγει.

Dr PAUL TOURNIER

Ἄποδ. Κ. Δ. ΣΠΗΛΙΩΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

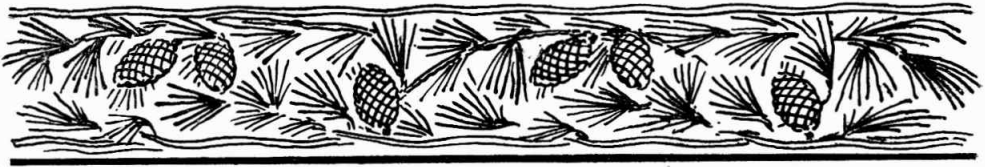
(4) Dr Aloys von Orelli: «Σκιαί, animus και anima», εἰς τὸ «Ἡ νέα ὀποστολή τοῦ ἱατροῦ», Innsbruck—Wien, Tyrolia Verlag, 1950.

(5) Dr Paul Plattner: «Εὐτυχέστεροι γάμοι», Βέρνη, Verlag Hans Huber, 1950.

Εἰς τοὺς σπουδαστὰς και τὰς σπουδαστριάς μας, πὸν σπουδάζουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν θά προσφέρουν μεγάλην ὑπηρεσίαν ὄλοσι οἱ φίλοσι τῶν «Ἀκτίνων», ἐὰν τοὺς ἐγγράψουν συνδρομητὰς.

Με τὴν εἰδικὴν ἐτησίαν συνδρομὴν δια τοὺς σπουδαστὰς, ἐκ 2 δολλαριῶν, προσφέρετε ἓνα δῶρον εἰς τὸν ξενητεμένον μας Ἑλληνα σπουδαστήν, πὸν θά τὸν συντροφεύη καθ' ὄλον τὸ ἔτος.

Δώσατε διεύθυνσιν και στοιχεῖα, σὺν τῇ ὀποστολῇ τῆς ἀξίας τῆς σπουδαστικῆς συνδρομῆς εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ (Καρύτση 14, Ἀθῆναι 124, τηλ. 3235023).

Η ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΤΩΝ ΚΒΑΝΤΑ

Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἀσχολεῖται μὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἀοράτων στοιχείων τοῦ μικροσκοπικοῦ σύμπαντος. Τὸ πεδίου τῶν ἐρευνῶν τῆς περιορίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ σύνολον τῶν μικρῶν ἀντικειμένων. Ἐνα μικρὸν ἀντικείμενον, εἶναι ἓνα ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται μόνον ὅταν δέχεται μίαν ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν. Τὸ μικρὸν ἀντικείμενον οὐδέποτε παρατηρεῖται ἐν ἀναπαύσει. Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἀποδίδει μίαν ἀπόλυτον ἔννοιαν εἰς τὴν λέξιν «μικρόν». Τὰ ἠλεκτρόνια, τὰ μόρια καὶ τὰ ἄτομα εἶναι μικρὰ ἀντικείμενα. Τὰ μικρὰ ἀντικείμενα μεταβάλλονται, ὅταν δέχονται μίαν ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν. Τὰ ἄτομα τοῦ ὑδρογόνου μεταβάλλονται, ὅταν βομβαρδίζονται ἀπὸ τὰ οὐδετερόνια καὶ ὅταν ὑπόκεινται εἰς μίαν βροχὴν ἠλεκτρονίων. Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα προκύπτει, λοιπὸν, ἐκ τῆς ἀναλύσεως καὶ ἐκ τοῦ πειράματος τοῦ μικροσκοπικοῦ σύμπαντος.

Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν ἀνθρωπομορφίαν.

Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα διδάσκει, ὅτι τὸ ἄτομον εἶναι μία ἵπαρξις μαθηματικὴ. Διδάσκει ἐπίσης, ὅτι ὁ ἄνθρωπος — ἐὰν θέλῃ νὰ κατανοήσῃ τὸν μαθηματικὸν μηχανισμόν τοῦ ἀτόμου — ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τῆς λογικῆς καὶ τῆς σκέψεως τοὺς τρόπους, τοὺς ὁποίους ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τοὺς μακρυνούς του προγόνους. Κατὰ τὴν μηχανικὴν τῶν κβάντα, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος θέλῃ νὰ συλλάβῃ τὴν ὕλικὴν εἰκόνα τῶν ἀτομικῶν στοιχείων, ὀφείλει νὰ θέσῃ ὀριστικῶς κατὰ μέρος τὰς εἰκόνας τῆς φυσικῆς πραγματικότητος καὶ τὰ σχήματα τῆς ἑλληνικῆς Γεωμετρίας. Ἡ φυσικὴ πραγματικότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ Γεωμετρία ἔχουν ὡς

βάσιν τὴν ἔννοιαν ἐνὸς ἀπολύτου διαστήματος καὶ ἐνὸς ἀπολύτου χρόνου. Τὸ ἀπόλυτον διάστημα καὶ ὁ ἀπόλυτος χρόνος ὑποπίπτουν εἰς τὰς βιολογικὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος δύναται νὰ συλλάβῃ τὰς ὕλικὰς εἰκόνας τοῦ ἀπολύτου διαστήματος καὶ τοῦ ἀπολύτου χρόνου. Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα, διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀτόμου, μεταθέτει τὸ ἀπόλυτον, εἰς τὸ ὁποῖον στηρίζεται ἡ ἀνθρωπομορφία. Εἰς τὰς εἰκόνας τῆς φυσικῆς πραγματικότητος καὶ εἰς τὰ σχήματα τῆς ἑλληνικῆς Γεωμετρίας ἀντιθέτει τὰ σχήματα τῆς μαθηματικῆς ἀφαιρέσεως (abstraction mathématique). Ἐπὶ πλέον, ἐπινοεῖ μαθηματικὰς ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν τὰ φυσικὰ μεγέθη. Ἡ ταχύτης τοῦ ἠλεκτρονίου, ἡ πιθανότης τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἠλεκτρονίου εἰς μίαν περιοχὴν τοῦ διαστήματος καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ἀτομικῶν στοιχείων ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ μαθηματικὰς ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι περιγράφουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα εἰς τὴν μικροσκοπικὴν κλίμακα. Διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ ἀτομικὰ φαινόμενα, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα, ἀπομακρύνεται, λοιπὸν, τελείως ἀπὸ τὴν ἀνθρωπομορφίαν καὶ τείνει πρὸς τὴν abstraction mathématique. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ὀφείλονται αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι, τὰς ὁποίας σημειώνει εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ εἰς τὴν πυρηνικὴν Φυσικὴν. Διότι ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης πραγματοποιεῖται, ὅταν ἡ Φυσικὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπομορφίαν καὶ ὅταν τείνῃ πρὸς τὴν abstraction mathématique.

Ἡ ἀναθεώρησις τῆς μετρήσεως.

Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀγνώστων

στοιχείων του ατόμου και τον υπολογισμόν της γιγαντιαίας ενεργείας, την οποίαν περικλείει ο ατομικός πυρήν. Διὰ την εκπλήρωσιν του σκοπού τούτου, διατηρεῖ τοὺς νόμους τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος, ἀναθεωρεῖ ὅμως ὅλας τὰς ἐννοίας τῆς νευτωνίου δυναμικῆς. Κατὰ τὴν μηχανικὴν τῶν κβάντα, ἡ τροχιά ἐνὸς ἠλεκτρονίου δὲν ὑπάρχει. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει, ὅτι τὸ ἠλεκτρόνιον δὲν κατέχει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νευτωνίου δυναμικῆς. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑποχρεώνει τὴν μηχανικὴν τῶν κβάντα νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν ἐννοίαν τῆς μετρήσεως. Ἡ ἐννοία τῆς μετρήσεως ὁρίζεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Ἔστω ἓνα ἠλεκτρόνιον, τὸ ὁποῖον λέγεται κβαντικὴ ὑπαρξις. Τὸ ἠλεκτρόνιον καταφθάνει εἰς μίαν κλασσικὴν ὑπαρξιν. Προκύπτει μία inter-action μεταξὺ τῆς κβαντικῆς καὶ τῆς κλασσικῆς ὑπάρξεως.

ἠλεκτρόνιον

κλασσικὴ ὑπαρξις

inter. action

μεταβολὴ τῆς κλασσικῆς ὑπάρξεως

Ἡ inter-action ἔχει ὡς συνέλειαν τὴν μεταβολὴν τῆς κλασσικῆς ὑπάρξεως. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς κβαντικῆς ὑπάρξεως. Μέτρησις λέγεται ἡ inter-action μεταξὺ τῆς κβαντικῆς καὶ τῆς κλασσικῆς ὑπάρξεως. Κατὰ τὴν μηχανικὴν τῶν κβάντα, λοιπόν, μέτρησις λέγεται οἰαδήποτε inter-action μεταξὺ μιᾶς κβαντικῆς καὶ μιᾶς κλασσικῆς ὑπάρξεως. Ἡ inter-action αὕτη πραγματοποιεῖται ἀνεξαρτήτως τοῦ παρατηρητοῦ. Ὁ πρόγνηψ L. de Broglie παραδέχεται, ὅτι μόνον ὁ παρατηρητὴς φέρει ἀνωμαλίας εἰς τὴν μέτρησιν.

Αἱ συνθήκαι τῶν κβάντα.

Οἱ νόμοι τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος εἶναι παγκόσμιοι, αἰώνιοι καὶ ἀμετάβλητοι. Οἱ νόμοι τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος παραμένουν ἀληθεῖς καὶ ἀπαραβίαστοι εἰς ὅλας τὰς στιγμὰς τοῦ χρόνου, εἰς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ διαστήματος. Ἡ παγκόσμιος ἰσχύς τῶν

φυσικῶν νόμων ἔχει μίαν μεγάλην φιλοσοφικὴν ἀξίαν. Χάρις εἰς τὴν παγκόσμιαν ἰσχύν τῶν φυσικῶν νόμων, ἡ Φυσικὴ δύναται νὰ μελετήσῃ τὸ Σύμπαν εἰς μεγάλην διαστημακὴν καὶ χρονικὴν κλίμακα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ Φυσικὴ περιγράφει τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν χώραν πέραν τοῦ κοσμικοῦ ὁρίζοντος, προβλέπει τὴν μελλοντικὴν κατάστασιν τοῦ Σύμπαντος, καταγράφει τὰ μεγάλα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τὸ παρελθόν. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν φυσικῶν φαινομένων τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος προκύπτουν ἄλλοι φυσικοὶ νόμοι, οἱ ὁποῖοι προβλέπουν καὶ περιγράφουν νέα καὶ ἄγνωστα φαινόμενα, ὅχι μόνον τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ μικροσκοπικοῦ τοιοῦτου. Τὸ ατομικὸν θάραθρον εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς ἓνα μικροσκοπικὸν σύμπαν. Διὰ τὴν ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τοῦ μικροσκοπικοῦ αὐτοῦ σύμπαντος, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα μεταχειρίζεται τοὺς νόμους τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος. Εἰς τοὺς νόμους ὅμως τοῦ μακροσκοπικοῦ σύμπαντος προσθέτει τὰς συνθήκας τῶν κβάντα. Αἱ συνθήκαι τῶν κβάντα ἀποτελοῦν τὴν μαθηματικὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀξιομάτων καὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν τοῦ μικροσκοπικοῦ σύμπαντος. Δὲν ἀποδεικνύονται ἐκ τῶν γενικῶν ἀξιομάτων τῆς Φυσικῆς, ὁδηγοῦν ὅμως εἰς ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα διαβεβαιώνονται πλήρως ὑπὸ τοῦ πειράματος. Αἱ συνθήκαι τῶν κβάντα προσδιορίζουν τὴν φύσιν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ατομικῶν φασμάτων, ἐξηγοῦν τὴν ἀσυνέχειαν τῆς ενεργείας τῶν ἠλεκτρονίων. Εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ατομικῶν στοιχείων εἰσάγουν μίαν σειρὰν διακριτικῶν ἀριθμῶν. Ἀποδίδουν διακριτικὰς τιμὰς εἰς ὅλα τὰ φυσικὰ μεγέθη, τὰ ὁποῖα παριστάνουν τὴν κίνησιν τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τὴν ἐνεργεῖαν τῶν πυρηνικῶν στοιχείων. Ἡ φυσικὴ πραγματικότης καὶ ἡ σταθερότης τοῦ πλανητικοῦ ατόμου κρύπτεται ὀπισθεν μιᾶς σειρᾶς ἀκεραίων ἀριθμῶν, οἱ ὁποῖοι λέγονται κβαντικοὶ ἀριθμοί. Οἱ κβαντικοὶ ἀριθμοὶ χαρακτηρίζουν τὸ ἄτομον ἐνὸς χημικοῦ στοιχείου. Αἱ συνθήκαι τῶν κβάντα ἐθεμελίωσαν, λοιπόν, μίαν Φυσικὴν, ἡ ὁποία ἰσχύει μόνον εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ατόμου.

Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα προβλέπει τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀτομικῶν στοιχείων.

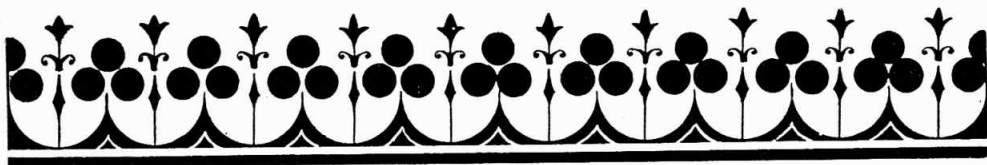
Ὅφείλεται ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἐγκέφαλον, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε μίαν μηχανικὴν, τόσον ἀφηρημένην (abstraite), ὅπως εἶναι ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα. Χάρις εἰς τὴν μηχανικὴν τῶν κβάντα, ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μετρήσῃ τὰς ἰλλυγγιώδεις ταχύτητας τῶν ἠλεκτρονίων, δύναται νὰ ὑπολόγισῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἠλεκτρονίων, δύναται νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἔντασιν τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων, δύναται νὰ ἰχνογραφήσῃ τὰς εἰκόνας τῶν ἀτομικῶν στοιχείων, δύναται νὰ μελετήσῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀτομικοῦ πυρήνος. Ἐμπροσθεν νέων ἀτομικῶν φαινομένων, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα εἰσάγει νέας ἐννοίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπαιτεῖ τὴν κατὰ-στρωσιν νέων ἐξισώσεων, τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἀπαιτεῖ καὶ ὑποθέτει τὴν ὑπαρξίν νέων καὶ ἀγνώστων στοιχείων τοῦ ἀτόμου. Δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἡ ὑπαρξὶς τῶν νέων ἀτομικῶν στοιχείων παρῆκεν μία ὑπόθεσις μαθηματικὴ, ἀλλὰ τὸ πείραμα διαβεβαιώνει βραδύτερον τὴν φυσικὴν τὴν πραγματικότητά. Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα προεῖπε πολλὰ ἀτομικὰ φαινόμενα καὶ προέβλεψε τὴν ὑπαρξίν ἀτομικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια ἦσαν ἀγνωστα ἀκόμη. Αἱ μεγάλαι προφητεῖαι τῆς ἐπραγματοποιήθησαν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ πειράματος. Ἡ ἀνακάλυψις ὅμως νέων ἀτομικῶν στοιχείων ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐμφάνισιν νέων ἐξισώσεων, τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἐνσαρκώνει τὴν κατασκευὴν καὶ τὰς ιδιότητας τῆς ὕλης. Βαθμηδόν, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἐφοδιάζει τὸν ἄνθρωπον μὲ ἓνα νέον πνεῦμα, τὸ κβαντικὸν πνεῦμα. Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κβαντικοῦ πνεύματος, ὁ ἄνθρωπος παρατηρεῖ τὸ ἄτομον καὶ διαβλέπει τὴν κατασκευὴν τῆς ὕλης. Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κβαντικοῦ πνεύματος, ὁ ἄνθρωπος διαβλέπει ἤδη τὴν εἰκόνα ἐνὸς νέου σύμπαντος, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπαρξὶς μαντεύεται ὀπισθεν τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τῶν ἄλλων ἀτομικῶν στοιχείων. Εἰς τὸ μέλλον, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα θὰ ἰχνογραφήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ σύμπαντος, τὸ ὅποιον κρύπτεται ὀπισθεν τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τὸ ὅποιον θὰ παρατηρηθῆται πάν-

τοτε, ὄχι μὲ τοὺς βιολογικοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κβαντικοῦ πνεύματος.

Τὸ ἀτομικὸν ὄπλον.

Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἔχει ἓνα μαθηματικὸν κῦρος, τὸ ὅποιον εἶναι αἰώνιον καὶ ἀκατάλυτον. Ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα συνέβαλεν εἰς τὴν μαθηματικὴν θεμελίωσιν τῆς περὶ τοῦ ἀτόμου ἀντιλήψεως. Αὐτὴ ἢ νεωτέρα ἀντιλήψις τῆς Φυσικῆς, παρασύρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐποποιίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρχεῖται πλεόν ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἔθεσεν εἰς τὰς ἀδελφοκτόνους χεῖρας τῶν ἀνθρώπων ἓνα τρομερὸν ὄπλον, τὸ ἀτομικὸν ὄπλον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θεωρεῖται ὡς μέσον τῆς καταστροφῆς καὶ ὡς ὄργανον τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ παραλλήλως ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς ὕλης. Ὁ ἄνθρωπος ἐλέγχει τὴν ἐνέργειαν τῆς ὕλης, τὴν κάνει κτῆμα του καὶ τὴν ἐφαρμόζει εἰς τὸ νοσοκομεῖον, εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὸ Διάστημα. Ἔθεσε, λοιπόν, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀκένωτον πηγὴν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια δύναται νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ πλεόν, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα εἶναι μία νέα Φυσικὴ, τῆς ὁποίας ἡ μαθηματικὴ ὠραιότης ἀκτινοβολεῖ. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς διδασκαλίας τῆς ἀποβλέπει εἰς τὴν πνευματικὴν τελείωσιν καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ἀνθρώπων. Δύναται νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν τῶν ἐπιστημόνων καὶ ἐπομένως δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν οἰκοδόμησιν καὶ εἰς τὴν ἀνθισιν ἐνὸς ὑγιοῦς πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸν σκοπὸν αὐτόν, πρέπει νὰ συμβαδίσῃ μὲ τὰς πνευματικὰς ἀξίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ μηχανικὴ τῶν κβάντα θὰ προσανατολίσῃ «τὴν ἀτομικὴν» ἀνθρωπότητα, ὄχι πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς αὐτοκαταστροφῆς, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης καὶ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐκείνας σφαῖρας, αἱ ὁποῖαι ἐπιφυλάσσονται εἰς τὰ θεῖα δημιουργήματα.

ΑΛ. ΑΡ. ΦΕΡΤΑΚΗΣ

Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα ἐτονίσαμεν τὴν ἀνάγκην τῆς ψυχαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ παιδιοῦ, τόσον ἐκ μέρους τοῦ σχολείου, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας. Ἡ ψυχαγωγία εἶναι ἐν θεασικὸν πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας καὶ πρέπει τὰ παιδιά νὰ λάβουν ὀρθὴν θέσιν ἐναντι αὐτοῦ. Διότι εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπικρατεῖ τὸ κακὸν παράδειγμα, ἢ κακὴ ψυχαγωγία, ἢ ὁποῖα θλάπτει καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. Τὰ ἀφθονα μέσα ψυχαγωγίας, τὰ ὁποῖα προσφέρει ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς (κινηματογράφος, τηλεόρασις, δίσκοι μουσικῆς κ.λ.π.), κάμνουν τοὺς ἀνθρώπους μαλθακοὺς καὶ ἐπιρρεπεῖς εἰς τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις. Ἐλάχιστοι χρησιμοποιοῦν ἀνώτερα μέσα ψυχαγωγίας, τὰ ὁποῖα μορφώνουν καὶ ἐξευγενίζουν συγχρόνως τὴν ψυχὴν, ὅπως λ.χ. ἡ ἀνάγνωσις ἐνὸς καλοῦ βιβλίου, ἡ ἀπασχόλησις μὲ τὰς καλὰς τέχνας ἢ τὰς κατασκευὰς ἢ τὴν κηπουρικὴν καὶ ἄλλας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν προσπάθειαν.

Σήμερον οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἐπιζητοῦν τὰς εὐκόλους διασκεδάσεις καὶ ἀπολαύσεις, ὅπως τὴν παρακολούθησιν ποδοσφαιρικῶν ἀγώνων, ἢ ἀμφιβόλου ποιότητος καὶ ἀξίας κινηματογραφικῶν ταινιῶν, ἢ τέλος ἀτελειώτων συνεχειῶν εἰκόνων τῆς τηλεοράσεως. Αἱ διασκεδάσεις αὐταὶ δὲν γεμίζουν τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον, δὲν ἱκανοποιοῦν τὸ πνεῦμα, δὲν μορφώνουν, προσφέρουν ἴσως μόνον μίαν προσωρινὴν εὐχαρίστησιν. Οὔτε τὸ σῶμα ὠφελοῦν, διότι συνηθίζουν εἰς τὴν ἀκίνησιαν καὶ τὴν ἀδράνειαν. Οἱ νέοι

μας πρέπει νὰ μάθουν δημιουργικὰς καὶ ὠφελίμους ψυχαγωγίας.

Ἴσως τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας τῆς ψυχαγωγίας δὲν ἔγκειται μόνον εἰς τὸν δημιουργικὸν καὶ μορφωτικὸν χαρακτήρα αὐτῆς, οὔτε εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῆς ἀξίαν καὶ ποιότητα, ὅσον εἰς τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον αὐτῆς καὶ τὴν ἐναρμόνισιν τῆς μὲ τὰς ἄλλας πνευματικὰς ἀξίας. Ἡ ψυχαγωγία σήμερον ἔχει ἀποκοπῆ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, καὶ ἔχει γίνεῖ ἓνα χωριστὸν τμήμα τῆς ζωῆς. Ἡ ἐργασία ἔγινε, διὰ πολλοῦς, ἀγχώδης προσπάθεια, δουλειὰ πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ θὰ διατεθοῦν ἀφειδῶς διὰ τὴν ψυχαγωγίαν! Παλαιότερον ἡ ψυχαγωγία καὶ ἡ ἐργασία συνεδέοντο, διότι ἦσαν καὶ αἱ δύο ἐντεταγμέναι ἀρμονικῶς εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῆς ζωῆς. Πολλὰ κοινωνικὰ ἔθιμα καὶ ἑορταὶ εἶχον σχέσιν μὲ τὰς ἐργασίας καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Τώρα μὲ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν, ἢ μὲν ἐργασία ἔγινεν ἄχαρις καὶ ἐπαχθὴς, ἢ δὲ ψυχαγωγία ἔχασε τὸ νόημα καὶ τὴν μορφωτικὴν τῆς ἀξίαν.

Διὰ νὰ συνδεθῇ πάλιν ἡ ψυχαγωγία μὲ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ὅλην κοινωνικὴν ζωὴν, πρέπει ἀμφοτέραι νὰ ἐνταχθοῦν εἰς κάτι ἀνώτερον, νὰ ἐξυπηρετήσουν κάποιον ἀνώτερον σκοπὸν. Τοῦτο θὰ γίνῃ, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἀποκτήσουν πνευματικὴν θεμελίωσιν καὶ χριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν, βάσει τῆς ὁποίας θὰ ρυθμίζουσιν ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς

ζωής των. Τότε και η εργασία και η ψυχαγωγία θ' αποκτήσουν κάποιον νόημα και θα συμβάλλουν εις την τελειοποίησιν του ανθρώπου και την προαγωγήν του πολιτισμού.

Επομένως, εάν είναι δύσκολον ἔργον ἡ καθοδήγησις τῶν παιδιῶν εἰς τὸν τομέα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας καὶ μορφώσεως, ἀκόμη δυσκολωτέρα εἶναι ἡ καθοδήγησις αὐτῶν εἰς τὸν τομέα τῆς ψυχαγωγίας. Διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀπαιτεῖται νὰ γνωρίζωμεν, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ψυχολογίαν καὶ τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ὑπάρχοντα μέσα καὶ τοὺς τρόπους ψυχαγωγίας. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν καὶ ἐφήθων μεθ' αὐτὰς τὰ πορίσματα τῆς ψυχολογίας.

★ ★ ★

Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν δὲν εἶναι στάσιμα, ἀλλὰ μεταβάλλονται καὶ ἐξελίσσονται μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ψυχολογικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ. Ὑπάρχουν θεθαίως μερικὰ ἔμφυτα χαρακτηριστικὰ ἐκ κληρονομικότητος, ὡς καὶ μερικὰ μόνιμοι τάσεις καὶ διαθέσεις εἰς τὰ παιδιὰ, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν γενικῶς τὴν διαμόρφωσιν τῶν κλίσεων καὶ διαφερόντων αὐτῶν. Πλὴν ὅμως ἡ ψυχικὴ αὐτὴ ἐξέλιξις καὶ διαμόρφωσις τοῦ χαρακτήρος τοῦ παιδιοῦ ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Ἐνεκα τῆς ψυχικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως τῶν παιδιῶν μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, μεταβάλλεται καὶ ἡ συμπεριφορά των, ἀλλάζουν ταῦτα ἀσχολίας καὶ διαφέροντα.

Οἱ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπιδρῶν ἐἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν διαφερόντων τῶν παιδιῶν εἶναι οἱ ἑξῆς: α) αἱ ἔμφυτοι ιδιότητες καὶ τάσεις, β) ἡ ἡλικία καὶ τὸ φύλον, γ) ἡ μόρφωσις, δ) αἱ οικονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ συνθήκαι. Βασικῶς ὑπάρχει μία διαφοροποίησις τῶν διαφερόντων κατὰ ἡλικίας. Μαζὶ μετὰ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ

ἀτόμου, ἀναπτύσσονται καὶ τὰ διαφέροντα αὐτοῦ ἢ ἐμφανίζονται νέα καὶ ἐγκαταλείπονται παλαιότερα διαφέροντα καὶ ἀσχολία. Εἰς τοὺς ἐφήθους, π.χ. δὲν ἀρέσουν πλέον τὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν, διότι ἔχουν ἄλλα, ἀνώτερα διαφέροντα, ἀσχολίας καὶ προβλήματα. Ὅσοι ἐφήθοι ἐπιμένουν εἰς τὰ παιδικὰ παιγνίδια, φαίνεται ὅτι δὲν ἔχουν ὠριμάσει πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς. Τὰ παιδιὰ εἰς κάθε περίοδον τῆς ἡλικίας των ἔχουν ἰδιαίτερα διαφέροντα καὶ ἀσχολίας, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ψυχοσωματικῆς των ἀναπτύξεως. Ἡ ἡλικία εἶναι ἕνας βασικὸς παράγων τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου.

Τὸ φύλον ἐπίσης ἀσκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν διαφερόντων τοῦ παιδιοῦ. Τοῦτο εἶναι φανερόν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, ὅπου βλέπομεν ὅτι τὰ μὲν ἀγόρια θέλουν νὰ παίζουσι μετὰ αὐτοκινητάκια καὶ στρατιωτάκια, τὰ δὲ κορίτσια μετὰ κουκλῆς. Ἡ διαφοροποίησις τῶν διαφερόντων τῶν ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν συνεχίζεται καὶ εἰς τὰ ἄλλα στάδια τῆς ἡλικίας, καίτοι ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς καὶ αἱ σύγχρονοι κοινωνικαὶ τάσεις, τείνουν νὰ ἐξομοιώσουν τὰ δύο φύλα εἰς τὰ διαφέροντα καὶ τὰς ἀσχολίας. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὰ διαφέροντα τῶν ἀγοριῶν θὰ εἶναι πάντοτε βασικῶς διάφορα τῶν διαφερόντων τῶν κοριτσιῶν, καὶ μόνον ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ψυχικῆς των ἀναπτύξεως θὰ οἰκειοποιουῖνται τὰ κορίτσια διαφέροντα καὶ ἀσχολίας τῶν ἀγοριῶν καὶ τὰ ἀγόρια τῶν κοριτσιῶν.

Ἐπειτα ὁ βαθμὸς τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας τοῦ ἀτόμου ἐπηρεάζει πολὺ τὰ διαφέροντα καὶ τὰς ἀσχολίας του, ὡς καὶ τοῦ ὅλου τρόπου τῆς ζωῆς του. Τέλος ἡ οικονομικὴ κατάσταση τῆς οἰκογενείας, ἡ κοινωνικὴ αὐτῆς θέσις, καθὼς καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, ἐπιδρῶν σημαντικῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν διαφερόντων τοῦ παιδιοῦ. Ἄλλα εἶναι τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν, ἄλλα τῶν πλουσίων, ἄλλα τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, ἄλλα τῶν

χωρίων και, κατά τας απόψεις της νεωτέρας ψυχολογίας και παιδαγωγικής ἀκόμη και ἡ διανοητικὴ καθυστέρησις και ἡ ἔλλειψις πνευματικῶν διαφερόντων και ἰκανοτήτων ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὴν οικονομικὴν ἐξαθλίωσιν και δυστυχίαν τῶν πτωχῶν χωρίων και συνοικισμῶν. Διὰ τὰ ἀναβιβάσωμεν τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν παιδιῶν τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν, πρέπει νὰ φροντίσωμεν και διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ των ἐπιπέδου. Ἐπειτα ἡ ἀνοδος τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου θὰ ἐπιφέρῃ περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, πρόοδον και εὐημερίαν.

Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν κυρίως τὴν διαφοροποίησιν τῶν διαφερόντων και ἀσχιῶν τῶν παιδιῶν, κατά ἡλικίας. Τὰ νήπια ἐνδιαφέρονται κυρίως διὰ τὸ παιγνίδι, τοὺς ἀρέσει νὰ παίρνουν εἰς τὰ χέρια των διάφορα ἀντικείμενα, νὰ τὰ παρατηροῦν, νὰ προσπαθοῦν νὰ τὰ ἀνοίξουν, νὰ τὰ πετοῦν κάτω. Τοῦτο προέρχεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν τάσιν των πρὸς κίνησιν, πρὸς ἄσκησιν τῶν κινητικῶν των δεξιότητων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ μάθουν τί εἶναι τὰ διάφορα πράγματα, ἀπὸ τί ἀποτελοῦνται, πῶς λειτουργοῦν, διὰ νὰ γνωρίσουν δηλαδὴ τὸ περιβάλλον. Ἐπειδὴ δὲ συχνὰ πετοῦν κάτω μὲ δύναμιν και σπάζουν διάφορα εὐθραυστα ἀντικείμενα, εἶναι καλὸν νὰ τὰ ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου δύνανται νὰ τὰ φθάσουν, νὰ τὰ τοποθετῶμεν ὑψηλότερον, και νὰ τοὺς δίδωμεν ἄλλα παιγνίδια (κύβους, αὐτοκίνητα, ἢ κοῦκλες εἰς τὰ κορίτσια, και ἄλλα παιδικὰ παιγνίδια). Καλὸν εἶναι νὰ ἔχουν εἰς τὸ σπῆτι μίαν γωνίαν μὲ τὰ παιγνίδια των, διὰ νὰ συνηθίζου εἰς τὴν τάξιν και νὰ μὴ ἀναστατώνουν ὅλο τὸ σπῆτι.

Ἐκτὸς τούτου εἰς τὰ νήπια και τὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας ἀρέσουν οἱ περίπατοι, τὰ παιγνίδια μὲ τὴν ἄμμον, τὸ παιδικὸν ποδήλατον, ἡ παιδικὴ χαρὰ μὲ τὴν κούιναν, τὰς γλίστρας κ.λ.π. Αὐτὰ τὰ διαφέροντα αὐξάνουν, ὅσον μεγαλώνει τὸ παιδί, εἶναι δὲ πολὺ ὠφέλιμα, διότι ἡ κίνησις, ὁ ἀῆρ

και ὁ ἥλιος χρειάζονται πολὺ διὰ τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ.

Τὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας παίζουν συνήθως μόνα, εἶναι ἀτομισταί, δὲν συνεργάζονται ἐπὶ πολὺ μὲ ἄλλα παιδιὰ, οὔτε ἔχουν κανόνες εἰς τὸ παιγνίδι των. Εἰς πολλὰ νήπια ἀρέσει ὁ χορὸς, και κυρίως εἰς τὰ θῆλα, ἀκόμη δὲ ἡ ἀπαγγελία ποιημάτων, ἡ παρατήρησις εἰκόνων εἰς τὰ βιβλία, και τὸ νὰ χρωματίζου σχέδια και νὰ γράφου ἀκανόνιστα σχήματα και γραμμὰς. Αὐταί αἱ ἀσχολαί εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι, διότι διὰ τῶν κινήσεων αὐτῶν ἀναπτύσσονται αἱ κινητικαί και αἱ ἄλλαι ἰκανότητες τοῦ παιδιοῦ (αἴσθημα ρυθμοῦ, παρατηρητικότης, αἴσθημα ὠραίου κ.λ.π.). Τέλος τοὺς ἀρέσουν τὰ τραγούδια και τὰ παραμῦθια, ζοῦν ἐντόνως τὰ ὄσα τοὺς διηγούμεθα και ἐπηρεάζονται πολὺ ἀπὸ αὐτά, τὰ θεωροῦν ὄλα πραγματικά, διότι δὲν δύνανται νὰ διακρίνου τὸ πραγματικὸν ἀπὸ τὸ φανταστικόν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τοὺς διηγούμεθα εὐχαρίστους και ὄχι τρομακτικὰς ἱστορίας.

Τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου (παιδικὴ ἡλικία), ἀρχίζουν νὰ προσαρμόζονται σιγά-σιγά πρὸς τὴν ἐργασίαν και τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ἔχουν ἔντονον ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίσουν τὰ πράγματα, ἀναπτύσσονται διανοητικῶς, ἠθικῶς, κοινωνικῶς. Τὰ παιδιὰ τῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἀρχίζουν νὰ συνεργάζονται στενότερον μεταξὺ των εἰς τὸ παιγνίδι, ν' ἀγαποῦν τὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια. Πλὴν ὁμως τὸ ὄργανωμένον παιγνίδι, τὸ διεπόμενον ἀπὸ κανόνες και πειθαρχίαν, ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὸ δέκατον ἔτος. Τὰ μικρότερα παιδιὰ θέτου ἐνίοτε κανόνες παιγνιδιοῦ, ἀλλὰ εὐκολα τοὺς παραβαίνου. Τὰ παιδιὰ τῶν 7-9 ἐτῶν συνεχίζουν νὰ παίζουν ἀκόμη μὲ τὰ παιδικὰ των παιγνίδια, νὰ ἐπιδίδονται εἰς ἀτομικά, ἀλλὰ και εἰς ὁμαδικὰ παιγνίδια (κρυφτό, ἀμάδες, τόπι, και σήμερα ποδόσφαιρον!). Ἦδη ἔχουν μάθει νὰ διαβάζου και νὰ γράφου. Διὰ τοῦτο ἀρχίζουν νὰ μορφώνου και ἀναγνωστικὰ διαφέροντα, νὰ διαβάζου εἰκονογραφημένα βιβλία, νὰ ζω-

γραφίζουν και να χρωματίζουν εικόνες κ.λ.π. Ἐπιζήμια είναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν εὐθηνῶν φυλλαδίων (Ταρζάν κ.λ.π.), τὰ ὁποῖα πρέπει ν' ἀντικαταστήσωμεν με καλὰ παιδικὰ βιβλία.

Τὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν ποικίλλουν κατὰ τόπους καὶ ἐποχάς. Πολλὰ παιγνίδια παίζονται εἰς ὠρισμένα μέρη κατὰ περιόδους ἢ ἐποχὰς τῶν ἔτους. Πολλὰ μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι πολὺ παλαιὰ καὶ τὰ εὐρίσκωμεν νὰ ἀναφέρωνται καὶ ἀπὸ ἀρχαίους ἢ βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ἄλλα εἶναι νεώτερα. Σήμερον μὲ τὴν πρόοδον τῆς τεχνικῆς ἔχομεν πολλὰ μηχανικὰ παιγνίδια. Ἄλλὰ ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους ὅτι μὲ τὰ παλαιὰ παιγνίδια διεσκέδαζον καλλίτερον τὰ παιδιά, ταῦτα ἀνέπτυσσον τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐνεργητικότητά των περισσότερο ἀπὸ τὰ σημερινὰ πολυτελῆ μέσα ἢ τὸ μανιακὸν ποδόσφαιρον, τὸ ὁποῖον τὰ φανατίζει καὶ τὰ ἐξαγριώνει.

Ἀπὸ τὴν ἡλικίαν τῶν 7-8 ἐτῶν πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωνται τὰ παιδιά νὰ παίζουν μὲ ἄλλα, διὰ ν' ἀναπτύσσωνται κοινωνικῶς καὶ νὰ μὴ κλείνωνται εἰς τὸν ἑαυτὸν των. Τὰ παιγνίδια εἶναι ἄριστον μέσον κοινωνικοποιήσεως τοῦ παιδιοῦ, ἰδίως τὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια καὶ τὰ παιγνίδια εἰς ἀνοικτὸν χώρον καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον.

Διὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιά πρέπει νὰ ὀργανωθῆ συστηματικώτερον ἡ ψυχαγωγία μὲ εἰδικὰς αἰθούσας (λέσχας), ὅπου τὰ παιδιά θὰ παίζουν διάφορα παιγνίδια, ὅπως πίνγκ-πὸγκ κ.ἄ., θὰ διαβάζουν περιοδικὰ καὶ καλὰ βιβλία ἢ θ' ἀσχολοῦνται μὲ ἄλλας μορφωτικὰς ἐκδηλώσεις (συζητήσεις, ὁμιλίαι, ἀπαγγελίας, παραστάσεις κ.λ.π.). Τὰ μεγάλα παιδιά (9-13 ἐτῶν) καὶ μάλιστα οἱ ἔφηβοι ἔχουν ἄλλα διαφέροντα καὶ ἀσχολίας, ἔνεκα τῆς ψυχοσωματικῆς των ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἀποκτήσεως γνώσεων καὶ πλουσίας πείρας, τώρα στρέφονται ὅλο καὶ περισσότερο πρὸς ἀνωτέρας ποιότητος μορφωτικὰς καὶ ψυχαγωγικὰς ἀσχολίας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχουν ἀρκετὴν πείραν καὶ ἀνεπτυγμένην κρίσιν, χρειάζονται πάντοτε τὴν καθο-

δήγησιν καὶ τὰς συμβουλὰς ἐκ μέρους τῶν μεγαλυτέρων.

***

Ἡ ψυχαγωγικὴ καθοδήγησις τοῦ ἐφήβου εἶναι ἀκόμη δυσκολώτερον ἔργον, διότι ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἐφήβου εἶναι πολυπλοκώτερος καὶ δυσεξιχνίαστος. Διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλλίτερον τοὺς ἐφήβους, θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα ἀδρομερῶς τὰ κύρια αὐτῶν χαρακτηριστικά. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: α) Ἡ ταχεῖα σωματικὴ ἀνάπτυξις, ἢ ἀνάπτυξις πολλῶν ἀδένων καὶ ἡ ἀφύπνισις τῆς γενετησίου ὁρμῆς. Αὐτὰ ὅλα τοῦ δημιουργοῦν πολλὰ προβλήματα, ἐνίοτε δὲ τοῦ προκαλοῦν κάποιον ἐκνευρισμὸν καὶ συναισθηματικὰς διαταραχάς. β) Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὠρίμανσις τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν (τῆς νοήσεως, τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς βουλήσεως). Ἡ νοητικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἐφήβου προχωρεῖ εἰς τὸ ἔπακρον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀφηρημένης σκέψεως καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν διαφορῶν πρὸς τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς φαντασίας κάμνει τοὺς ἐφήβους εὐαισθητοὺς, συναισθηματικοὺς καὶ ὄνειροπόλους. Διὰ τοῦτο ἀγαποῦν τὴν τέχνην, τὴν ποίησιν, τὰ μυθιστορήματα, τὸ θέατρον κ.λ.π. Ἐξ ἄλλου ἡ κοινωνικὴ των ἀνάπτυξις καὶ ὠρίμανσις, τοὺς θέτει ἐμπρὸς εἰς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, τοὺς κάμνει νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς, διὰ τὰ ἐπαγγέλματα, νὰ σκέπτωνται διὰ τὸ μέλλον των. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αὐτοὶ μορφῶνουν ἀρχὰς καὶ ἰδανικά, τὰ ὁποῖα θὰ διέπουν κατόπιν τὴν ζωὴν των.

Ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῶν ἐφήβων εἶναι ἡ τάσις πρὸς ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀντίθεσις πρὸς τὸ περιβάλλον, ἐπειδὴ θέλουν νὰ μορφώσουν μίαν ἰδικήν των εἰκόνα διὰ τὴν ζωὴν, νὰ προβληθοῦν καὶ ν' ἀναγνωρισθῆ ἢ ἀξία των. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ βλέπωμεν μὲ ἐπιείκειαν τὰς τάσεις των αὐτὰς καὶ νὰ τοὺς φερώμεθα μὲ κατανόησιν. Μόνον ἔτσι θὰ ἔμπορέσωμεν νὰ κερδίσωμεν τὴν ἐμ-

πιστοσύνη των και να τους καθοδηγήσωμεν αποτελεσματικῶς. Οἱ ἔφηβοι, καίτοι συχνά φέρονται ὡς παιδιά, θέλουν νά τους θεωροῦν ὁμοίους μέ τοὺς μεγάλους και νά μὴ τοὺς φέρονται ὡς ἕαν ἦσαν παιδιά, θέλουν σεβασμὸν τῆς προσωπικότητός των.

Πλὴν ὅμως οἱ ἔφηβοι δὲν εἶναι ὄριμοι, διότι: α) ἔχουν συχνά μεταπτώσεις και παιδικὴν συμπεριφορὰν, πότε φέρονται ὡς μεγάλοι και πότε παιδιαρίζουν, β) δὲν ἔχουν πείραν και ἄς νομίζουν ὅτι τὰ ξέρουν ὅλα. Διὰ τοῦτο χρειάζονται καθοδήγησιν, διὰ νά μὴ παρασύρονται ἀπὸ τὰς ὁρμάς των και τὰς κακὰς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ὁρμὴ δὲ πρὸς μίμησιν τῶν ἄλλων εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη εἰς αὐτοὺς, και διὰ τοῦτο παρασύρονται πολὺ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων. Τέλος ἡ τάσις πρὸς ἀνεξαρτησίαν και ἐπίδειξιν ἀνδρισμοῦ, τοὺς ὠθεῖ εἰς μίμησιν πολλῶν ἐλαττωμάτων τῶν μεγάλων (κάπνισμα, τυχηρὰ παιγνίδια, χρήσις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κ.λ.π.). Χρειάζεται λοιπὸν κάποια προσωπικὴ καθοδήγησις, ὥστε νά κατανοήσουν τὰ θλασθερά ἀποτελέσματα τῶν κακῶν συνηθειῶν και νά ἀσκηθοῦν εἰς τὴν αὐτοκυριαρχίαν και τὴν ἀξιοπρεπῆ ζωὴν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τοὺς ἀληθεῖς ἄνδρας.

Τὰ διαφέροντα τῶν ἐφήβων εἶναι ποικίλα, ἐνίοτε δὲ εὐρύτερα και θαυότερα ἀπὸ τὰ τῶν ἐνηλίκων. Ἡ διαφορὰ των δὲ ἀπὸ τὰ τῶν παιδιῶν, εἶναι ὅτι τὰ διαφέροντα τῶν ἐφήβων εἶναι ἀνώτερα και σταθερώτερα. Τὰ κυριώτερα ἐκ τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: α) Διανοητικά, ἦτοι ἡ ἀγάπη πρὸς μάθησιν, ἡ ὁποία ἐκδηλῶνεται κυρίως μέ τὸ πάθος πρὸς μελέτην βιβλίων και περιοδικῶν. Μερικὰ παιδιὰ διαθάζουν χωρὶς πρόγραμμα, λογοτεχνικά και ἄλλα βιβλία, ἐνῶ ἄλλα διαθάζουν εἰδικὰ ἐπιστημονικά βιβλία, σχετικὰ πρὸς τὰ διαφέροντα και τὸν ἐπαγγελματικὸν των προσανατολισμὸν. β) Κοινωνικά, ἦτοι διαφέροντα πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, πρὸς ἀπόκτησιν φίλων και ἔνταξιν εἰς διαφόρους ὁμάδας. γ) Καλλιτεχνικά, ἦτοι ἀγάπη πρὸς τὴν μουσικὴν, τὴν λογοτεχνίαν και τὴν τέ-

χνην ἐν γένει. δ) Δι' ἀθλοπαιδείας και σωματικὴν ἀγωγὴν (ἀγωνίσματα, σπόρ, ἐκδρομαί). ε) Πρὸς κατάρτισιν συλλογῶν, συναρμολόγησιν μηχανημάτων, ἐκτέλεσιν πειραμάτων Φυσικῆς ἢ Χημείας κ.λ.π. στ) Θρησκευτικά, ἠθικά, φιλοσοφικά διαφέροντα, ἦτοι πρὸς κατανόησιν τῆς θρησκείας και τῶν κανόνων τῆς ἠθικῆς, πρὸς δημιουργίαν κοσμοθεωρίας και ἀρχῶν βίου. ζ) Ἐπαγγελματικά κ.ἄ.

★ ★ ★

Διὰ νά διαπιστώσω τὰ διαφέροντα τῶν σημερινῶν παιδιῶν, ἔκαμα μίαν ἔρευναν τὸ 1967 εἰς τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου λειτουργεῖ και Δημοτικὸν και Γυμνάσιον. Κυρίως ἠρεύνησα τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν τῶν δύο τελευταίων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου και ὄλων τῶν τάξεων τοῦ Γυμνασίου. Τὰ περισσότερα παιδιὰ τοῦ σχολείου αὐτοῦ προέρχονται ἀπὸ πλουσίας ἢ ἀπλῶς εὐτόρους οἰκογενείας τῶν Ἀθηνῶν, και ὡς ἐκ τούτου τὰ πορίσματά μου ἀφοροῦν εἰς τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν αὐτῶν, ἦτοι τῶν τέκνων τῶν εὐτόρων οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν, δὲν εἶναι δὲ και ἀπόλυτα, διότι ἡ ἔρευνα περιορίσθη εἰς μικρὸν ἀριθμὸν παιδιῶν (240).

Ἡ ὡς ἄνω ἔρευνα ἔγινε μέ τὴν ἐρώτησιν: «Μὲ τί ἀσχολοῦμαι συνήθως, ὅταν δὲν ἔχω σχολικὴν ἢ ἄλλην παρομοίαν ἐργασίαν»; Ἐζητήθη δὲ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νά γράψουν συντόμως και σαφῶς περὶ τῶν ἐλευθέρων ἀσχολιῶν των. Ἐκ τῶν δοθειῶν ἀπαντήσεων συνηγάγον τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: Α) Τὰ παιδιὰ τῶν 10-12 ἐτῶν ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ἑξῆς: α) Παιγνίδια (κυνηγητό, κρυφτό, μπάλλα, ἐπιτραπέζια παιγνίδια). β) Ἐξωσχολικά ἀναγνώσματα (διηγήματα μέ περιπετειὰς παιδιῶν ἢ βιογραφίας ἡρώων). γ) Περιπάτους και ἐκδρομὰς μέ τοὺς γονεῖς των. Πολλὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν αὐλὴν νά παίξουν και παίζουν μέ τὰ μικρότερα ἀδελφία των, μέ τὰ ὁποία συχνά μαλῶνουν και τὰ κτυποῦν.

Β) Τὰ παιδιὰ τῶν 13-15 ἐτῶν ἔχουν διαφέροντα διὰ τὰ ἑξῆς: α) Ἐξωσχο-

λικά ἀναγνώσματα (διηγήματα, ιστορικά βιβλία ἢ ἐκλαϊκευμένα, ἀπλᾶ ἐπιστημονικά). Κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν τὸ πάθος πρὸς τὴν μελέτην φθάνει εἰς τὸ ἔπακρον. Τὰ παιδιά γίνονται μανιώδεις ἀναγνώσται, διὰ νὰ πλουτίσουν τὰς γνώσεις των. β) Ἀθλοπαιδιῶν, ιδίως διὰ παιγνίδια μὲ μπάλλαν (ποδόσφαιρον, βόλλεϋ κ.λ.π.). γ) Διαφέροντα πρὸς τὸ παιγνίδι. Τώρα τὰ παιδιά ἀσχολοῦνται μὲ δυσκολώτερα παιγνίδια (σκάκι, τάβλι, μερικοὶ μὲ συναρμολογήσεις μηχανημάτων καὶ μηχανικὰς κατασκευάς, ὅσοι ἔχουν κλίσιν πρὸς τὰ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα). δ) Πρὸς θεάματα ἢ ἀκροάματα (κινηματογράφος, θέατρον, συναυλία, ἀκρόασις δίσκων ἢ ραδιόφωνον κ.λ.π.), ε) Πρὸς ἐλευθέρας ἀσχολίας (χόμπυ) ἢ τὸ πρὸς ἑνασχόλησιν μὲ τὴν μουσικὴν, τὴν ζωγραφικὴν, τὴν συλλογὴν γραμματοσῆμων κ.λ.π.

Τὰ παιδιά τῶν 13-15 ἐτῶν εὐρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν προεφηβικὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐμφανίζονται διάφορα εἰδικὰ διαφέροντα, ὅπως τὸ διαφέρειν διὰ τὴν ζωγραφικὴν ἢ τὴν μουσικὴν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας. Ἀπὸ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ἀναπτύσσονται πολὺ τὰ καλλιτεχνικὰ διαφέροντα, τὰ ὅποια θὰ φθάσουν εἰς ἀκμὴν κατὰ τὴν κυρίως ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Τέλος εἰς πολλὰ παιδιά ἀρέσει τὸ κολύμβημα, τὸ ψάρεμα, τὸ ποδήλατον, τὰ ταξίδια καὶ αἱ ἐκδρομαί.

Γ) Τὰ παιδιά τῶν 15-16 ἐτῶν, ἦτοι κατὰ τὴν πρώτην ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἀρέσκονται εἰς τὰ ἑξῆς: α) Μελέτη λογοτεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν βιβλίων. β) Ἀθλοπαιδιᾶί, περίπατοι ἐκδρομαί, παιγνίδια. Παίζουν δὲ μὲ πάθος τὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια ἢ παρακολουθοῦν τοὺς ἄλλους παίζοντας μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. γ) Μουσική. Πολλοὶ παίζουν διάφορα ὄργανα, ἐνῶ ἄλλοι ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἀκρόασιν δίσκων ἢ ραδιοφώνων. Εἰς μερικοὺς ἀρέσει ἢ κλασσικὴ μουσική, ἐνῶ εἰς τοὺς περισσοτέρους ἢ σύγχρονος. δ) Κινηματογράφος. Προτιμοῦν ἔργα περιπετειώδη, πολεμικά ἢ κωμικά. ε) Συλλογὴ γραμματοσῆμων, ζωγραφικὴ κ.λ.π. στ) Εἰς ἄλλους ἀρέσουν τὰ ταξίδια εἰς

τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῶ μερικοὶ ρεμβάζουν καὶ ὄνειροπολοῦν, ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ τὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἐδιάβασαν ἢ ἀπὸ διάφορα κινηματογραφικὰ ἔργα.

Δ) Οἱ κυρίως ἐφηβοί, δηλαδὴ τὰ παιδιά τῶν 16-18 ἐτῶν, ἔχουν διαφέροντα διὰ τὰ ἑξῆς: α) Ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα. Τώρα προτιμοῦν δυσκολώτερα καὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου βιβλία. Πολλοὶ διαβάζουν σοβαρὰ ἐπιστημονικά, φιλοσοφικά ἢ κλασσικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα. β) Ἀθλοπαιδιᾶς, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδονται μὲ περισσότερον πάθος, ιδίως εἰς τὸ ποδόσφαιρον, τὸ μπάσκετ, τὸ βόλλεϋ κ.ἄ. γ) Κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις (πάρτυ, χορός, περίπατοι μὲ συντροφίαν συνομηλικῶν). δ) Θεάματα καὶ ἀκροάματα. Πολλοὶ συχνάζουν τακτικῶς εἰς τοὺς κινηματογράφους, τὰ θεάτρα καὶ τὰς συναυλίας. ε) Ἐκδρομαί καὶ ταξίδια, μὲ ἰδικὰ των αὐτοκίνητα.

Αὐτὰ εἶναι γενικῶς τὰ ψυχαγωγικὰ διαφέροντα τῶν σημερινῶν παιδιῶν τῶν Ἀθηνῶν. Πλὴν ὅμως ὑπάρχουν καὶ αἱ ἀτομικαὶ διαφοραί, δὲν ἔχουν ὅλα τὰ παιδιά τὰ ἴδια διαφέροντα, διότι δὲν ἔχουν τὸν ἴδιον χαρακτήρα. Πρέπει νὰ λάθωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἄλλα εἶναι τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν τῶν πόλεων καὶ ἄλλα τῶν τῆς ὑπαίθρου, ἔνεκα τῶν ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντος. Ἐξ ἄλλου τὰ παιδιά τῶν πόλεων, ἔχουν μὲν διαφόρους περιορισμοὺς, ἔνεκα ἐλλείψεως χώρου, ἔχουν ὅμως ἀφθονα μὲσα ψυχαγωγίας. Ἐνῶ τὰ παιδιά τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων δὲν ἔχουν οὔτε τὰ μέσα, οὔτε ἐνίοτε τὸν καιρὸν πρὸς ψυχαγωγίαν, διότι βοηθοῦν τοὺς γονεῖς των εἰς τὰς ἐργασίας των. Αὐτὰ ὁσάκις ἔχουν καιρὸν ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πατροπαράδοτα παιγνίδια ἢ ἐνίοτε φοιτοῦν εἰς τὰ καφενεῖα τοῦ χωριοῦ καὶ παίζουν τυχηρὰ παιγνίδια, ὅπως οἱ μεγάλοι. Πρέπει κατὰ νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ψυχαγωγίας τῶν παιδιῶν τῆς ὑπαίθρου. Ἀλλὰ τὸ θέμα τῆς ψυχαγωγίας, δι' ὅλα γενικῶς τὰ παιδιά θὰ λυθῇ μόνον, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐνταχθῇ εἰς τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ.

B. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

“ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΜΟΥ, ΑΔΕΛΦΕ ΜΟΥ...”

Καθώς μετεφέρθησαν προς τα όπτι-
κοακουστικά μέσα επικοινωνίας τα έξοδα
από τις διαφημίσεις που εύρισκαν, άλλοτε,
το μεγαλύτερο στήριγμά τους στον τύπο,
του έδημιούργησαν όλο και πιο δύσκολα οι-
κονομικά προβλήματα. Με το να στερέψη
αυτή ή πηγή κέρδους ο τύπος, για να επι-
ζήσει, περιμένει μόνον από την κυκλοφο-
ρία του. Άλλά αυτή ή κυκλοφορία ανήκει
σ’ έναν φεουδαλισμό, του οποίου ο τύπος
είναι δούλος. Διότι έχοντας την εγκατα-
λείψει σ’ έναν οργανισμό ανεξάρτητο από
τόν δημοσιογραφικό κλάδο, ο τύπος άφησε
να του αφαιρεθώ ή πιο νόμιμη πηγή κέρ-
δους.

Αυτή ή εγκατάλειψις ύπῆρξε για τόν
τύπο λύσις αδυναμίας και εύκολίας. Η δια-
φήμισις προστρέχοντας στις στήλες του —
όπως οί παλαιοί χρυσοθήρες στα ψήγματα
χρυσού — τόν έκανε να παραμελήση την
πραγματική άποστολή του, την έκτασι και
τη δύναμι της έκμεταλλεύσεώς του, τα πιο
σίγουρα κέρδη του. Αυτή ή διαφήμισις
ήλθε σαν πηγή ξένη προς τόν βαθύ προ-
ορισμό της εφημερίδος. Την κατέκλυσε σέ
σημείο να της παραμορφώση την όψη.

Έτσι, είδαμε εφημερίδες να προσανατο-
λίζουν μέρος ή και όλόκληρη τη σύνταξι
τους προς τη διαφήμισι. Στο τέλος κα-
τήνησαν κατάλογοι, όπου ή εικόνα και
το κείμενο άποσκοπούσαν δύο πράγματα:
1) Να προβάλουν ένα προϊόν, μία τεχνική,
ένα έπιτόνημα, μία έπιχείρησι. 2) Μεταξύ
δύο διαφημιστικών σελίδων, να ξεκουρά-
σουν τόν άναγνώστη με μία ιστορία, μία
είδησι, ένα γεγονός.

Ο τύπος έκτοτε έμφανίζεται διπλά δου-
λος: 1) Άπό τη διαφήμισι που τόν έκανε
κάποτε να ζή πλουσιοπάροχα (δέν λείπουν
τα διάφορα ανέκδοτα που, όσο και αν ύ-
περβάλλουν, άποκαλύπτουν εύημερία άθέ-
μιτη διότι είχε έκτραπή από την πραγμα-

τική άποστολή της εφημερίδος). Αυτά τα
έξοδα, συνδεδεμένα με την αύξησι της κυ-
κλοφορίας, τόν καθιστούσαν και τόν καθι-
στούν άζόμη σκλάβο αναγκάζοντάς τον να
σκύβη για να περισυλλέγη όποιοδήποτε
άναγνώστη, να εφαρμόζη ένα είδος ύπο-
βαθμίσεως της ύλης για να έρεθίση τα
πιο άμεσα ένστικτα και συχνά τα λιγώτερο
εύγενή. 2) Άπό την κυκλοφορία που άφη-
σε να διαφύγη από τόν έλεγχο του. Αυτός
ο έλεγχος θα άπαιτούσε πλήρη συνεννόησι
στον επαγγελματικό κλάδο, όργανωσι πο-
λύ μελετημένη της έκμεταλλεύσεως, ή ό-
ποία να εκτείνεται από το τυπογραφείο
έως το βιβλιοπωλείο, έμπορική προώθησι
ειδικευμένη και διαφοροποιημένη, και, με
μία λέξι, φαντασία δημουογική, ή όποία
να προεκτείνη την προσπάθεια της συντά-
ξεως προς μία κυκλοφορία που να έξαρ-
τάται από τόν δημοσιογραφικό κλάδο.

Αυτή ή διπλή δουλεία εκπλήττει. Δέν
μπορεί κανείς να καταλάβη π.χ. διατί οί
μεγάλοι οργανισμοί τύπου έξασφαλίζουν
την κυριότητα πολυ δαπανηρών τυπογρα-
φείων, για να μειώνουν τα έξοδα έκτυπό-
σεως και δέν έξασφαλίζουν τα δικαιώματα
κυκλοφορίας, για ν’ αύξήσουν το περι-
θώριο του κέρδους των. Άπ’ όλα αυτά δια-
φαίνεται κατ’ αρχήν έλλειψις φαντασίας,
που έμπόδισε την εφημερίδα να ιδώ στον
άναγνώστη της τόν άσφαλέστερο μέτοχο
και, σήμερα, μία ύποδούλωσις που την
άποκόπτει άθεράπευτα από την άγορά που
αντιπροσωπεύει το άναγνωστικό κοινό της.

Θά έπρεπε και θα πρέπει ο οργανισμός
κυκλοφορίας να προέρχεται, να χρηματο-
δοτηται και να έλέγχεται από την Γενική
Συνομοσπονδία Τύπου. Αυτός ο οργανι-
σμός θα έξησφάλιζε την κυκλοφορία κάθε
εφημερίδος, αφήνοντας στην κάθε μία τα
κέρδη από την πώλησι.

Μία τέτοια πρωτοβουλία θα ήταν έπα-

ναστατική, διότι θα εξησφάλιζε τὸ ἀπα-
ραβίαστον τῆς βασικῆς ἀρχῆς τοῦ τύπου,
ἢ ὁποῖα παρεβιάσθη πολὺ γρήγορα ἀπὸ τό-
τε πὸν ὁ τύπος εἶναι τύπος, ὅτι δηλαδὴ ἡ
ἐφημερίδα ἔχει γίνεαι γιὰ
τὸν ἀναγνώστη τῆς καὶ ὄχι
γιὰ τὶς ἐπιχειρήσεις διαφημίσεως, ἀκόμη
λιγώτερο γιὰ μονοπώλια ξένα πρὸς αὐτόν.

Ἐπάρχει μεταξὺ τοῦ γραπτῆς κει-
μένου καὶ τοῦ ἀναγνώστου μία συνεν-
νόησις, μία φιλικὴ σχέσις, μία συνοχή.
Ἡ ἱστορία τοῦ τύπου μᾶς δίνει πάρα πολ-
λὰ παραδείγματα. Σήμερα μερικὲς ἐφη-
μερίδες διατηροῦν ἀκόμη αὐτὴ τὴν πρω-
τοτυπία. Ἄρα γε, οἱ ἀναγνώσται τους,
ἔχουν ἀλήθεια συνειδησι τοῦ πράγματος;
Τὸ λέγω γι' αὐτοὺς πὸν ἀγαποῦν τὴν ἐφη-
μερίδα τους, ἀλλὰ πὸν δὲν ἀναμετροῦν τὶς
δυσκολίες πὸν αὐτὴ ἔχει νὰ ξεπεράσῃ κάθε
στιγμῇ. Καὶ πὸς νὰ τὶς ἀναμετροῦσιν, ἂν
ὁ δημοσιογράφος πὸν τὶς ἀντιμετωπίζει δὲν
τοὺς τὸ καταγγέλλῃ;

Ἐπάρχει ἐκεῖνος πὸν λέει: «Πρέπει ν'
ἀγοράσω τὴν ἐφημερίδα».

Καὶ ἐκεῖνος πὸν λέει: «Πρέπει ν' ἀγο-
ράσω τὴν ἐφημερίδα μ ο υ».

Αὐτὸ τό: «Γ ἢ ν» καὶ αὐτὸ τό: «μ ο υ»
καλύπτουν πολλὲς πραγματικότητες. Μπο-
ροῦν νὰ μεταφρασθοῦν σὲ τρομερὲς πεζό-
τητες, ἠλίθιους φανατισμοὺς, στὰ πὸν κοινὰ
ἐνστικτὰ, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀληθινὲς καὶ ἐξαί-
σιες ψυχικὲς εὐγένειες. Αὐτὸς πὸν λέει
«τ ἢ ν» ἀναζητᾷ τὸν ἐντυπωσιακὸ τίτλο,
τὸ πὸν ἀσημαντὸ γεγονός τῆς ἐπικαιρότη-
τος πὸν πρέπει νὰ μάθῃ. Ἐκεῖνος πὸν λέει
«μ ο υ» προδίδει τὸ μυστικὸ μᾶς ἀρμονι-
κῆς συνεργασίας, μᾶς συνεννοήσεως, μᾶς
ἐπικοινωνίας τῆς καρδιάς του, τῆς ἀντιλή-
ψεὸς του μετὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ
πνεύματος πὸν εἶναι γραμμένα μέσα στὴν
ἐφημερίδα «τ ο υ».

Αὐτὴν τὴν ἀρμονικὴν συνεργασία, ἡ ὁ-
ποῖα ἀποτελεῖ τὴν ἀναντικατάστατὴν ἀξία
τοῦ τύπου, τὰ ὀπτικοακουστικὰ μέσα δὲν
θα τὴν σκοτώσουν, διότι θα πρέπει αὐτὰ
τὰ ἴδια ν' ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη νὰ τὴν
ἀντικαταστήσουν. Ἄλλὰ δὲν θα μπορέσουν
νὰ ἐξαντλήσουν τὸν πλοῦτον τῆς, διότι
αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ ἀδιαφιλονίκητο προνό-
μιον τοῦ τύπου. Θὰ ὑπάρχουν πάντοτε ἐφη-
μερίδες πὸν θα εἶναι γιὰ τὸν ἀναγνώστη

τους: ἡ ἐφημερίδα μ ο υ. Καὶ αὐτὸ τὸ
«μ ο υ» θα γίνεαι περισσότερο μία ἐξαί-
ρεσις καὶ θ' αὐξάνῃ ἡ ἀξία του κατὰ τὶς
ἐπόμενες δεκαετίες.

Αὐτὸ τὸ «μ ο υ» θα γίνεαι περισσό-
τερο μία ἐξαίρεσις καὶ θ' αὐξάνῃ ἡ ἀξία
του, διότι ἡ εἶδησι πὸν ἀναλύεαι σὲ βά-
θος, ὁ διαλογισμὸς, ἡ ἀποψις, ἡ καλλιέρ-
γεια, ἡ κρίσις, θα παραμένουν πάντοτε ἡ
ἀποστολὴ τοῦ τύπου. Ὅχι ὅτι ἡ εἰκόνα
δὲν προσφέρεται γιὰ ἀνάλυσι καὶ σκέψι,
ἀλλὰ εἶναι ταυτοχρόνως παροδικὴ καὶ κνο-
φοροῦσα.

Ἐχει μεγάλη, ἄμεση δύναμι ἐπιρροῆς
στὸ μεγάλο κοινὸ, πολὺ πὸν ζωντανὴ καὶ
ἐκρηκτικὴ ἀπὸ τὸν γραπτὸν λόγον. Γι' αὐτὸ
τὸ λόγον μάλιστα εὐρίσκειαι στὴν διάθεσι
τῶν δυνάμεων πὸν ζητοῦν ταχεῖα ἐπικωνω-
νία γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν θέλησί τους ἢ
τὰ προϊόντα τους. Κινδυνεύει νὰ γίνῃ δοῦ-
λος παραλλήλων ἐπιχειρήσεων. Ἔτσι ὁ
τύπος θα βρεθῇ ἀπελευθερωμένος ἀπὸ τὴν
σκληριά τους.

Ἄλλὰ, γιὰ νὰ ζήσῃ, θάξῃ μόνον τὴν
ἀγάπῃ καὶ τὴν ἀφοσίωσι τοῦ ἀναγνώστη
του. Θὰ ζήσῃ γι' αὐτὸν τὸν ἀναγνώστη, ἂν
ὁ ἀναγνώστης ζῇ γιὰ κείνον. Ὁ ἀναγνώ-
στης πὸν θα λήῃ ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ
ἔξῃς: ἡ ἐφημερίδα «μ ο υ», θα ἐκφρά-
ζῃ μία συνεννόησι καὶ μία ἐπικοινωνία, τό-
σο πὸν πολὺ βαθειὰ καὶ ὑπαρκτὴ, ὅσο ἡ
ἐφημερίδα του θα γίνεαι γι' αὐτὸν τὸ
μοναδικὸ κοινωνικὸ μέσον πὸν μπορεῖ νὰ
προβάλλῃ πραγματικοὺς ἐκλεκτοὺς, νὰ τοὺς
δίνη τὴν δυνατότητα ν' ἀλληλογνωρίζωνται,
νὰ σχηματίζων ομάδες καὶ νὰ ἐνεργοῦν.
Τὸ διαπιστόνομε σήμερα σὲ ὄρισμένες ἐ-
φημερίδες. Καὶ αὐτὸ πὸν βλέπομε θα γί-
νεαι ὄλο καὶ πὸν σπάνιο, ὄλο καὶ πὸν ἀμι-
γές, ὄλο καὶ πὸν βαθύ.

Διὰ τοῦτο προσκαλοῦμε τὸν ἀναγνώστη
μας πὸν βρίσκει στὴν ἐφημερίδα «τ ο υ»
μῖα εἰκόνα τοῦ τί θα εἶναι ὁ αὐριανὸς τύ-
πος, νὰ εἶναι προσεκτικὸς καὶ πρόθυμος
νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐφημερίδα «τ ο υ» προ-
στὰ στὴν κρίσι πὸν μαστίζει αὐτὸν τὸν
καιρὸ ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Πράγματι, ὁ
ἀναγνώστης μας ἀντιπροσωπεύει ἕναν τύ-
πον πὸν θα ἐπιζήσῃ, ἐνῶ τόσοι ἄλλοι θα
χαθοῦν. Εἶναι ὁ ἀναγνώστης-πρότυπον πὸν
θα σώσῃ τὸν τύπον, πρᾶγμα πὸν δὲν ση-

μαίνει ότι όλοι οι αναγνώστες-πρότυπα θα συμμερίζονται την πίστι του, τις πεποιθήσεις του, τις κρίσεις του, αλλά θα έχουν την κοινή με αυτόν επιθυμία σοβαρής ένημερώσεως, ανάλυσεως, σκέψεως, καλλιιεργείας και κρίσεως.

Ακριβώς αυτό ζητά να τους προσφέρει ή καλή έφημερίδα. Αλλά για να μπορέσει να έπιζήσει, και αυτή, αυτής της κρίσεως, πρέπει νεότερες γενιές να αντικαταστήσουν τις παλαιότερες, πρέπει ή καλή έφημερίδα ν' αγαπηθή από τους σημερινούς της αναγνώστες, σέ σημείο να την κάνουν γνωστή και αγαπητή για να μπο-

ρέσει να συνεχίσει να φέρει τó «μήνυμά» της.

Τότε, αυτός που γράφει αυτές τις γραμμές, που μελετά την επικαιρότητα, την παρουσιάζει, κρίνει τó πώς τó «μήνυμα» που φέρει μπορεί να τó προβάλλει, να τó ξαναθυμίσει, να τó διακηρύττει, να τó υπερασπίζεται, στρέφεται προς εκείνον που την διαβάσει και κυττάζοντάς τον μέσα στα μάτια, τού λέει: «Αγάπα την έφημερίδα σου! Αναγνώστη μου, αδελφέ μου...».

LOUIS -HENRI PARIAS

Μετάφρ.: ΑΝΝΑΣ ΡΑΠΤΗ

Ο ΧΑΜΕΝΟΣ ΦΙΛΟΣ

Τό δειλινό, την ώρα που τó φώς
αλλάζει έκφραση και χρώματα,
τό γέλιο τών παιδιών στο δρόμο
υπογραμμίζει την άδολή τους σκέψη.
Σέ συνεπαίρνει ή μελωδία
που φτάνει μέσ' άπ' τά φυλλώματα...
Τις έντονες αυτές στιγμές
αίσθάνεσαι μονάχος περισσότερο...
Νοιώθεις πώς σου λείπει
έναν πιστό φίλο που σου 'δινε χαρά.
'Ητανε κάποιος, πουχες τó ελεύθερο
να τού άνοίγεις την ψυχή σου
να τού ζητάς τή συμβουλή του.
Κι' όμως τόν άγνόησες άνάληγτα
και χάθηκε...
Βρίσκεις να σταλλάζει κάτι στην καρδιά σου
μιάν άνεξιχνίαστη θλίψη
έναν γλυκό πόνο.
Και πλημμυρίζει έντός σου ή επιθυμία
για ν' άνταμώσεις ξανά
τόν αγαπημένο της γλυκειάς σου άνάμνησης.
Ψάχνεις να τόν άνακαλύψεις
πέρα άπ' τó δρόμο και τά δέντρα,
ψηλότερα άπ' τις άδολες καρδιές.
Γιατί είναι 'Εκείνος
που στόλισε με τή χαρά
τις παιδικές ψυχές και τά πουλιά.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

«ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ»

Η ΣΤΑΘΜΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Μία άγωγη ή όποία δέν λαμβάνει καθόλου ύπ' όσιν τήν ψυχολογίαν του παιδιού είναι έκ των προτέρων καταδικασμένη, ιδίως μάλιστα εις τό θέμα της πειθαρχίας. Εις αυτήν τήν περίπτωση είναι φανερόν ότι, εάν τό παιδί δέν προσαρμόζεται πρός τάς απαιτήσεις μας, δέν πρόκειται περι πραγματικής άπειθαρχίας, αλλά περι ψευδοϋς μορφής, περι ψευδοαπειθαρχίας. Καί φαίνεται περιέργον, πόσον οί γονείς και οί παιδαγωγοί παρουσιάζονται έτοιμοι ν' άποδώσουν τόν χαρακτηρισμόν τής άπειθαρχίας εις φαινόμενα τά όποία είναι καθ' όλα σύμφωνα με τάς απαιτήσεις και τήν εξέλιξιν τής παιδικής ηλικίας.

Ό Beverly αναφέρει τά έξής παραδείγματα:

Μία κόρη δέκα έτών είχεν οδηγηθή εις τό Ιατρικόν γραφείον διότι παρουσίαζε δυσκολίας εις τό σχολείον. Ή αίτία του κακού εύρίσκετο εις τάς οικογενειακάς συνθήκας. Κατά τήν διάρκεια τής έξετάσεως ή μητέρα παρεπονείτο ότι ή κόρη της δέν ύπήκουεν και δέν ήτο πρόθυμος' ήρίθμησε κατόπιν μακράν σειράν παραπόνων, καθόλου σημαντικών' ή μικρά δέν ένεφανίζετο με τήν πρώτην πρόσκλησιν εις τό τραπέζι, ήγανάκει όταν έπρόκειτο νά πλύνη τά πιάτα, ν' άσχοληθή με τήν μικροτέραν άδελφήν της, ήρνείτο νά κατακλιθή εις τάς 8.30' άκριθώς, νά τηλεφωνή άμέσως διά νά ειδοποιη τήν μητέρα της ότι κατά τήν επιστροφήν ά-

πό τό σχολείον έσταμάτησεν εις μίαν φίλην κλπ. Ή μητέρα αυτή, όπως έλεγεν, «έσκοτώνετο εις τήν εργασίαν διά τά παιδιά της» και ή κόρη δέν έδέχετο νά τήν ξεκουράση. Με άλλους λόγους ή μητέρα παρίστανε τό θυμά' αί προσπάθειά της δέν άνεγνωρίζοντο, δέν έπαυε νά γογγύζη και ήθελε νά επιβάλλη εις τήν κόρην της δραστηριότητα άνάλογον πρός τήν ιδικήν της. Καί οί δύο γονείς είχαν φερθή με σκληρότητα εις τό παιδί, του είχαν επιβάλλει ποικίλας τιμωρίας προωρισμένας νά μαλακώσουν τόν χαρακτήρα του. Μόνον όταν έπέισθησαν ότι αί απαιτήσεις των υπερέβαινον αυτό που έδικαιούντο νά ζητήσουν από ένα μικρό παιδί και ότι είχαν κάμει κατάχρησιν εις τάς τιμωρίας και άπεφάσισαν, άντι αυτών νά γίνουν περισσότερον στοργικοί και νά τό έπαινοϋν όταν πρέπει, εις διάστημα όλίγων μηνών αί δυσκολία εις τό σχολείον έξηφανίσθησαν.

“Ενα άγοράκι τεσσάρων έτών επέμενε νά τρέχη εις τόν γειτονικόν δρόμον, τόν όποιον ή κυκλοφορία των αυτοκινήτων καθίστα άρκετά επικίνδυνον. Οί γονείς είχαν δοκιμάσει κάθε τρόπον διά νά τό διορθώσουν' έπιπλήξεις, τιμωρία, προσβολάι, δώρα δέν είχαν φέρει κανένα άποτέλεσμα. Τους είχαν συμβουλεύσει νά τό φοβίσουν «έπιστημονικώς» κάποιον πρόσωπον, κρυμμένον εις τό γκαράζ, εις τήν άκρην του δρόμου, και έφωδιασμένον μ' ένα μπαλό-νι, θά τό έκανε νά σπάση με έκκωφαν-

τικόν θόρυβον, τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ παιδί θ' ἀπειρατό νά διασχίσῃ τὸν δρόμον. Τὸ «εὐφυές» αὐτὸ τέχνασμα, προωρισμένον νά συνδυάσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ τὸ τρέξιμο εἰς τὸν δρόμον μὲ τὸν τρομακτικόν θόρυβον, ὑπῆρξε τελεία ἀποτυχία. Ὁ ἰατρός εἰς τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς παρεπονέθησαν ὅτι «εἶχαν δοκιμάσει, χωρὶς ἀποτέλεσμα, ὅλα τὰ μέσα διὰ νά ἐμποδίσουν τὸν μικρὸν νά τρέχῃ εἰς τὸν δρόμον», τοὺς συνέστησε νά παραβλέψουν αὐτὴν τὴν ἀταξίαν προσποιούμενοι ἀδιαφορίαν καὶ συγχρόνως νά προσφέρουν εἰς τὸ παιδί περισσότερα δείγματα στοργῆς καὶ ἐπαινούς. Ἐδέχθησαν νά δοκιμάσουν καὶ αὐτὴν τὴν προσπάθειαν, ἣ ὁποία εἶχεν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἐπικίνδυνον συμπεριφορὰν τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ παιδί δὲν θέλει νά μὲν ἀπαρτήρητον· αὐτὸ εἶναι κάτι πού δὲν ἠμπορεῖ νά ὑποφέρῃ. Ἐάν δὲν τοῦ ἀπονεύμουν τὸν ἐπαινον πού περιμένει, ἐάν δὲν τὸ προσέξουν, θὰ κάμῃ κάτι διὰ νά τὸ μαλώσουν. Εἶναι ἀρκετὸν κάποτε ν' ἀντικατασταθῇ ἡ ἐπωφελῆς ἐπιβολὴ τῆς θίας ἀπὸ τὸν δίκαιον ἐπαινον διὰ νά διορθωθῇ μία ἀρκετὰ δύσκολος κατάσταση.

Ἐνα ἄλλο παιδί πλησιάζει διαρκῶς τὴν φωτιάν καὶ καίεται, παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων του. Τὸ παιδί αὐτὸ δὲν κάνει ἄλλο παρὰ νά ἐπιθυμῇ νά γνωρίσῃ ἕνα σπουδαῖον φυσικὸν φαινόμενον, πού παίζει πρωταρχικὸν ρόλον εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἄλλ' οἱ γονεῖς του, ἔχοντες ὑπερβολικὸν φόβον, ἀποτρέπουν τὸ παιδί ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπαφὴν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν τοιαύτην νοσηρὰν προσήλωσίν του εἰς τὴν φωτιάν. Εἶναι σημεῖον ἀπειθαρχίας ἢ ἐκδήλωσις αὐτῆ τοῦ παιδιοῦ ἢ ἀποτελεῖ συνέπειαν λανθασμένου παιδαγωγικοῦ χειρισμοῦ;

Ἐνας πρώτος λοιπὸν ὅρος διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς πειθαρχίας εἶναι ἡ διάθεσις νά γνωρίσουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἡ-

λικίας του, ὥστε νά εἶναι προητοιμασμένοι, καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν νά συμμορφωθοῦν τὰ παιδιὰ των πρὸς ὄρισμένα πρότυπα τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἐκ τῶν προτέρων θέτουν.

Ἡ πειθαρχία εἶναι πολὺ περισσότερον ἀπὸ μία ἐξωτερικὴ ἐπιβολὴ τοῦ ἰσχυροτέρου. Εἶναι πράξις πνευματικῆ, πού ἀπαιτεῖ τὸ ζῦπνημα τῆς συνειδήσεως.

***

Ἐάν κάμωμεν σύγκρισιν, θὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ παλαιότερα οἰκογένεια εἶχεν ἐπιτύχει εἰς τὸ ζήτημα τῆς πειθαρχίας πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὴν σημερινήν. Καὶ δὲν εἶναι δύσκολον ν' ἀντιληφθῶμεν ὅτι τὸ ὅπλον πού ἔλειψεν ἀπὸ τὴν σύγχρονον οἰκογένειαν εἶναι ὁ κανὼν. Ἐνας κανὼν μὲ ἐσωτερικὸν περιεχόμενον, *κανὼν ἠθικῆς τάξεως, ἰσχυρὸς καὶ σεβαστὸς, παραδεδεγμένος ἀπὸ ὅλους, μεγάλους καὶ μικρούς, αὐτὸ ἦτο πού ἔδιδεν εἰς τὴν παλαιότεραν οἰκογένειαν τὴν δυνατότητα νά ἐπιβάλλῃ πειθαρχίαν.* Ὅταν ἄλλοτε ὁ γονεὺς ἔδιδε μίαν ἐντολήν, ἦτο ὁ ἴδιος ἔτοιμος νά ὑπακούσῃ, διότι ἦτο κάτι εἰς τὸ ὁποῖον ἐπίστευεν. Διέτασεν, ὄχι ἐν ὀνόματι τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ κανόνος εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ὁ ἴδιος ἐπίστευεν. Σήμερον ὁ κανὼν αὐτὸς δὲν ὑπάρχει ἢ ἔχει διασπασθῇ. Εἰς τὴν θέσιν του ἡ ἐποχὴ μας ἐτοποθέτησεν τὴν αὐταρχικότητα τοῦ ἐνηλίκου εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «αὐταρχικῆς» ἀγωγῆς, τοῦ παιδιοῦ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «φιλελευθέρας» ἀγωγῆς.

Ἄλλοτε, λέγει ὁ Βέλγος παιδαγωγὸς Sottiaux, ἡ ἀγωγή ἐστηρίζετο εἰς τὴν πείραν τῶν γονέων, εἰς τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις, εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην μεταξὺ γονέων καὶ παιδιῶν. Τὸ παιδί ἀνεπτύσσετο μέσα εἰς οἰκογενειακὴν ἀτμόσφαιραν, ἀρκετὰ πλουσίαν εἰς περιεχόμενον ὥστε νά προσφέρῃ ἀγωγήν. Εἰς τὴν νεωτέραν παιδαγωγικὴν δίδεται πολὺ μικροτέρα σημασία εἰς τὸ οἰκογενειακὸν στοιχεί-

ον, ἐνῶ πολὺ περισσότερον τονίζεται ἢ ὑποχρέωσις νὰ προσεχθοῦν αἱ ἀνάγκαι τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ διδαχθῆ αὐτὸ ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς καὶ προοδευτικῶς νὰ κάμνη χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας του.

Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ πὸ ἐπιτυχάνεται. Βιαστικῆ νὰ προλάβῃ τὰς κοινωνικὰς ἐξελίξεις καὶ πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πληθώραν τῶν γνωμῶν καὶ τῶν παιδαγωγικῶν μεθόδων, ἢ σύγχρονος οἰκογενεία παύει νὰ βλέπῃ καθαρὰ ἢ παιλαϊὰ ἀγωγή φαίνεται σὰν ξεπερασμένη ὅσον διὰ τὴν νέαν, ἐκεῖνο πὸ ἐπιτυχάνεται εἶναι ἢ ἐγκατάλειψις κάθε ὑποταγῆς εἰς ὅποιονδήποτε κανόνα.

Ἡ *ἔλλειψις* λοιπὸν *κανόνος*, χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τῆς ἐποχῆς μας, εἰς τὴν ζωὴν τῆς σημερινῆς οἰκογενείας, εἶναι ἢ σύγκρουσις τὴν ὁποίαν συναντᾷ ὁποῖος ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῆς πειθαρχίας.

Ἄλλ' ἢ σύγκρουσις γίνεται δευτέρᾳ ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν μεταξύ τῶν δύο κυρίων συστημάτων ἀγωγῆς, τῆς αὐταρχικῆς ἀγωγῆς, τοῦ Autoritarisme, καὶ

τῆς «φιλελευθέρας», τοῦ Laisser-Faire, ἢ ὁποία περιέχει πολὺ περισσότερον μοιρολατρείαν καὶ ὀλιγώτερον φιλελευθερισμόν. Εἶναι περίεργον πόσον καὶ αἱ δύο αὐταὶ ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τελειῶς διαφορετικὰς καὶ ἀντιθέτους θάσεις, συμπίπτουν εἰς ἓνα σημεῖον· εἶναι καὶ αἱ δύο μηχανικαὶ ἀντιλήψεις καὶ ὁδηγοῦν εἰς αὐταρχικοὺς τρόπους ἀγωγῆς· εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν εἶναι ἢ γυμνὴ καὶ ἄνευ πνευματικῶν θάσεων θέλησις τοῦ ἐνηλίκου ἐκεῖνη ἢ ὁποία διευθύνει, εἰς τὴν δευτέραν τοῦ παιδιοῦ, πὸ ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν τύχην του. Τί πρέπει νὰ κάμωμεν; Ἐὰν εἶναι ἀληθὲς καὶ συμφωνήσωμεν εἰς τὸ ὅτι *ἡ ἀγωγή εἶναι καθαρῶς πνευματικὸν ἔργον*, τότε ἀβιάστως ἔρχεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι *μόνον ὁ κανὼν τῆς Ἀληθείας τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, γενόμενος ἀποδεκτὸς πρῶτον ἀπὸ τὸν ἐνήλικον, θὰ ρυθμίσῃ τὴν ἀπαραίτητον πειθαρχίαν τοῦ ἀνηλίκου.*

A. A. A.

«ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ μεγαλειώδης καὶ τραγικὴ πορεία τῆς παγκοσμίου ζωῆς, χαρακτηρίζεται ὡς μία ἀγωνιώδης καὶ ἀγωνιστικὴ προσπάθεια ἀνόδου καὶ δολκλιρώσεως. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, οὕσα συνάρτησις ψυχοβιολογικῶν δυνατοτήτων ἐκδιπλοῦται ἐν τῇ ζωῇ προοδευτικῶς. Αἱ διάφοροι φάσεις τῆς ἀνεξίξεως τῆς ζωῆς ἀποτελοῦν τοὺς πολιτιστικούς σταθμούς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τὸ πνεῦμα ἀπασχόλησαν τὰ βασικὰ ἐρωτήματα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς σκοπιμότητος τῶν ὄντων.

Σὺν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ δι' ἐπιφανῶν ἐκπροσώπων αὐτοῦ ἐδόθησαν διάφοροι ἀπαντήσεις εἰς αὐτά. Τινὲς ἀνεζήτησαν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς μυστηριώδεις δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀντιμετωπίσαντες τὴν ζωὴν ὑπὸ τὸ πρῶσμα τῆς μαγείας. Ἄλλοι ἐζήτησαν τὴν λύσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐπέμβασιν θειοειδῶν δυνάμεων, κατοικουσῶν εἰς ἀπρόσιτα ὕψη. Ἡ τοποθέτησις τῶν δυνάμεων τούτων εἰς τοὺς ἀστέρας — ἢ καὶ ἡ ταύτισις μὲ αὐτούς — δημιουργεῖ τὴν ἀστρολογία καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀστρολατρεία.

Ἡ πορεία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐρεῦνης τοῦ ὄντολογικοῦ προβλήματος εἶναι ἀτέρωμον. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ὡς ρηξικέλευθος ἀνατόμος τῶν αἰτημάτων τοῦ πνεύματος, ἀνέλυσε αὐτὰ πρωτοτύπως. Ἡ φυσικὴ φιλοσοφία τῶν Ἰωνῶν καὶ ὁ Πλατωνικὸς Ἰδεαλισμὸς ἀποτελοῦν τοὺς δύο πόλους περὶ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ ὅλη διαλεκτικὴ κίνησις τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως. Διὰ τῆς σοκρατικῆς

μαιευτικῆς τὸ ὄντολογικὸν πρόβλημα ἐμβαθύνεται οὐσιωδῶς καὶ ἐκφράζεται ὡς ἀνθρωπολογικὸν αἴτημα.

Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον πάσης φιλοσοφίας ἢ θρησκείας. Ἡ ὑπαρξις καὶ αἱ ἐκφάνσεις τοῦ κακοῦ προβληματίζουν τὸν ἄνθρωπον καὶ προσδίδουν τὸ τραγικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ ζωὴ του ἰσοῦται μὲ τὴν ἀγωνιώδη προσπάθειάν του, ὅπως ἀπαλλαγῇ ἐξ αὐτοῦ. Παρὰ τὰς ὥραιάς καὶ ἡρωϊκὰς προσπαθείας τῶν πνευματικῶν ταγῶν τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ κακὸν ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη καὶ νὰ βασανίζῃ τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ προχριστιανικὸς κόσμος ζητεῖ ἀνυπομόνωσιν κατὰ τὸ νέον. Ἐμφανὴς εἶναι ἡ ἀναγκαιότης τῆς παρουσίας ἐξωκοσμικοῦ τινος ὄντος, δυναμένου νὰ ἐπιδράσῃ οὐσιωδῶς ἐπὶ τὴν παγκόσμιον ἱστορικὴν πορείαν. Ἡ παγκόσμιος λυτρωτικὴ προσδοκία, εὐρίσκει τὴν πληρῆ ἀνταπόκρισιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, δηλοῖ τὴν οὐσιαστικὴν ἐνότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀσχέτως χρώματος καὶ πολιτισμοῦ.

Ἱστορικοὶ καὶ βαθέως ἀνθρώπινοι λόγοι, συνδεόμενοι μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, αἰτιολογοῦν τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ θεανθρώπου λυτρωτοῦ. Ἡ οἰκουμένη λυτρωτικὴ νοσταλγία εὐρίσκει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς εἰς τὸ Θεανδρικὸν πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Βούδδας, ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ ὅμοιοι τούτων ὠδήγησαν τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῶν παρυφῶν τοῦ λόφου, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἐνίσχυσε αὐτὸν ὅπως ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἵνα ἀπολαύσῃ ἐκεῖθεν τὴν γοητευτικὴν

Ἄνατολὴν τῆς Νέας Ζωῆς. Τὸ ὄραμα τῆς λυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰσέρχεται εἰς τὰ πλαίσια τῆς πραγματικότητος. Εἰς τὴν πορείαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς δίδεται νέα ἀφετηρία. Ἡ ἱστορία συμπύκνωση λατρευτικῶς τὰς πτέρυγας τῆς ἵνα ἐκκινήσῃ διὰ τὴν νέαν πτῆσιν, μὲ νέον δυναμισμὸν καὶ μὲ νέους σκοποὺς.

***

Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑφύεται ὡς σταθερὸν ὄροσημον εἰς τὸ μεταίχμιον, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Τὸ λυτρωτικὸν τοῦτο σύμβολον τίθεται ὡς τὸ ἀξιολογικὸν κριτήριον τοῦ παρελθόντος, προβάλλει ὡς μέτρον διὰ τὴν σημασιολόγησιν τοῦ παρόντος καὶ καθορίζει τοὺς μελλοντικοὺς προσανατολισμοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πόθων.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Σταυρὸς γίνεται τὸ νέον καὶ ὀριστικὸν κοσμοσώτηριον σύμβολον. Ἀποτελεῖ τὴν σχηματικὴν συμπύκνωσιν μιᾶς ὀλοκλήρου θρησκείας. Τοῦτο ἐγένετο τὸ ἱερὸν μέσον συμφιλίωσης ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ: «καὶ ἀποκατάλλαξεν τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Σταυροῦ...» (Ἐφεσ. 6' 16).

Ἡ παρουσία Του ἀνακαλεῖ εἰς τὴν σέψιν ὀλόκληρον τὸ θεανθρώπινον δρᾶμα τῆς λυτρωτικῆς σταυρικῆς θυσίας. Ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἀνάρτησις τοῦ Μεγάλου Ἀθώου, θὰ ἀποτελέσῃ τὴν βαθυτέραν αἰτιολόγησιν τοῦ ἠρωϊσμοῦ τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως. Διότι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἐνισχύονται οἱ ἄθληται τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς: «ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἔστί, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἔστι» (Α' Κορ. α' 18).

Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν ὑμνογράφων καὶ μελωδῶν τῆς θὰ ὑμνήσῃ «τὸ ξύλον τῆς ζωῆς». Καὶ θὰ ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν σταυρωθέντα λυτρωτὴν. Καὶ πρῶτον θὰ ὑμνήσῃ οἱ μελωδοὶ τὴν θείαν σταύρωσιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ταπεινώσεως τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἐπαξίως ἱμνολογεῖται ὁ Σταυρὸς, γενόμενος τὸ

ἐπίκεντρον τῆς δοξολογιῆς διαθέσεως τῶν πιστῶν.

Ψάλλει, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία σχετικῶς τὴν Μ. Πέμπτην: «Ὁ Σταυρὸς Σου, Κύριε, ζωὴ καὶ ἀνάστασις ὑπάρχει τῷ λαῷ Σου καὶ ἐπ' αὐτῷ πεποιθότες, σὲ τὸν σταυρωθέντα Θεὸν ἡμῶν ὑμνοῦμεν, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἐτερον δὲ τροπάριον τῆς αὐτῆς ἡμέρας, τονίζει τὴν σημασίαν τῆς σταυρικῆς θυσίας: «Ἐξηγήσασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, τῷ τιμῷ σου αἵματι τῷ Σταυρῷ προσηλωθεὶς καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς τὴν ἀθανασίαν ἐπάγασας ἀνθρώποις, Σωτὴρ ἡμῶν, δόξα Σοι».

Εἰς τοὺς μακαρισμοὺς τῆς Μ. Πέμπτης ψάλλεται καὶ τὸ ἐξῆς τροπάριον: «Διὰ ξύλου ὁ Ἀδὰμ Παραδείσου γέγονεν ἄποικος, διὰ ξύλου δὲ Σταυροῦ ὁ ληστής Παραδείσου ὤκησεν...», ὅπου ὑπογραμμίζεται ἡ λυτρωτικὴ δύναμις τοῦ Σταυροῦ.

Ἡ βιωματικὴ ἐμπειρία τῆς σταυρικῆς θυσίας ἀποτελεῖ τὸ λυτρωτικὸν στοιχεῖον τῆς προσωπικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ ἐκουσία σταύρωσις ἀναποκοίνεται εἰς τὴν βαθυτέραν πνευματικὴν ἀπαιτήσιν καὶ ἀδυναμίαν ἐκάστου ἀτόμου. Ἡ ἐνσυνείδητος προσωπικὴ ἀναγνώρισις τῆς σταυρικῆς προσφοράς, ὡς ἐκπροσωπήσεως τοῦ ἰδιαιτέρου ἀνθρώπου, ὠδήγησε τὴν θεοκίνητον λύραν τοῦ ὑμνογράφου εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐκφραστικοῦ ὕμνου: «Ἐσταυρώθης δι' ἐμέ, ἵνα ἐμοὶ πηγάσῃς τὴν ἄφεσιν» ἐκεντήθης τὴν πλευράν, ἵνα κρουνὸς ζωῆς ἀναβλύσῃς μοι· τοῖς ἴλοις προσήλωσαι, ἵνα ἐγὼ τῷ βάθει τῶν παθημάτων σου, τὸ ὕψος τοῦ κράτους σου πιστοῦμενος, κράζω σοι, ζωοδότα Χριστέ· δόξα καὶ τῷ Σταυρῷ, Σωτῆρ, καὶ τῷ πάθει Σου».

Ὁ ὑμνογράφος τονίζει τὴν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν δ' ἐ μ ε, ἐ μ ο ἰ, ἐ γ ὠ διὰ νὰ ἐξάσῃ τὴν ἀνθρωποκεντρικὴν ἀξιολόγησιν τῆς θυσίας τοῦ σταυροῦ.

Ὁ οἰκουμενικὸς χαρακτὴρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντλεῖ τὴν βαθυτέραν αἰτιολόγησίν του ἐκ τῆς ἰδιαζούσης σημασίας, τὴν ὁποῖαν ἀποδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐλευθέραν προσωπικότητα. Διὸ καὶ ἡ εὐθύνη αὐτοῦ ἔναντι τοῦ Σταυροῦ εἶναι ἀνάλογος τῆς συνειδητῆς βιώσεως τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας ὡς δημοθυρογικῆς ἐνεργείας τοῦ προσώπου. Χρειάζεται νὰ ζήσῃ τὴν

παρουσίαν τῆς θείας Ἀγάτης καὶ Ζωῆς ὡς προσωπικὸν γεγονός τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος, διὰ τὴν δυνήθης τὴν ἀντιληφθῆς τὸ μυστικὸν καὶ μυστηριώδες βάθος τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. 6' 20).

Εἰς τὸ θεῖον δράμα τῆς σταυρώσεως συμμετέχει ἅπανα ἢ κτίσις. Ὁ Δημιουργὸς πάσχει διὰ τὸ δημιουργημά Του. Ἡ φύσις, ἀποτελοῦσα τὴν ὀρχήστραν εἰς τὴν πένθιμον συμφωνίαν τῆς Σταυρώσεως, ἐκφράζει τὸν πόνον τῆς διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν στοιχείων τῆς. Ταῦτα, ὡσὰν τὴν ἀντιλαμβάνονται τὴν σπουδαιότητα τῶν τελουμένων, ἐκδηλοῦν τὴν συμμετοχὴν των δι' ἰδιαιτέρας ἕκαστου ἐνεργείας. Ταῦτα ἐκφράζονται ζωηρῶς εἰς τὸ κάθωσι στιχηρὸν τοῦ ἔσπεριου τῆς Μ. Παρασκευῆς: «Πᾶσα ἢ κτίσις ἠλλοιοῦτο φόβῳ, θεωροῦσα Σε ἐν Σταυρῷ κρεμάμενον, Χριστέ· ὁ ἥλιος ἐσκοτίζετο καὶ γῆς τὰ θεμέλια συνεταράττετο· τὰ πάντα συνέπασχον, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι. Ὁ ἐκουσίως δι' ἡμᾶς ὑπομείνας, Κύριε, δόξα Σοι».

Τὸ συνταρακτικὸν γεγονός τοῦ Γολγοθᾶ θὰ ἀποτελῆ τὸν αἰώνιον ἀντίλαλον τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀγάτης τοῦ Θεοῦ. Ἡ νοσταλγία διὰ τὸν ἀπολεσθέντα Παράδεισον θὰ κεντρίξῃ πάποτε τὸ πνεῦμα διὰ τὴν ἀνάκτησίν του. Ὁ Σταυρὸς θὰ ὑπεθυμίσῃ εἰς τὸν νοσταλγὸν τὴν ὁδὸν τῆς θυσίας διὰ τὴν ἐπιστροφὴν. Ἡ ψυχὴ ζητεῖ τὴν ἐνωθὴν λυτρωτικῶς μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς τῆς. Ἀντιπαθεῖ τὴν «πτῶσιν», ἐπιθυμεῖ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἄνοδον. Εἰς τὸ ἔργον τῆς αὐτὸ ἔχει ἤδη συμπαραστάτην τὸν σταυρωθέντα Χριστόν. Τὸν πρῶτον Ἀδάμ, πεσόντα διὰ τῆς ἁμαρτίας «τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς», ἀνίστᾷ ὁ δεύτερος Ἀδάμ διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας. Τοῦτο τονίζει καὶ ὁ ἀπόστ. Παῦλος γραφών: «ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί» (Ρωμ. ε' 19).

Δικαίως, λοιπόν, ψάλλει καὶ ἐγκωμιάζει τὸν Σταυρὸν ἡ Ἐκκλησία καὶ διὰ τοῦ ἑξαποστειλαρίου τῆς Ὑψώσεως: «Σταυρὸς, ὁ φύλαξ πάσης τῆς οἰκουμένης·

Σταυρὸς, ἡ ὠραιότης τῆς Ἐκκλησίας·
Σταυρὸς, βασιλεῖον τὸ κραταίωμα·
Σταυρὸς, πιστῶν τὸ στήριγμα·
Σταυρὸς, ἀγγέλων ἡ δόξα καὶ τῶν δαιμόνων τὸ τραῦμα».

Θὰ ἦτο οὐσιώδης παράλειψις ἐὰν ἐνταῦθα δὲν παρεθέταμεν ρανίδας τινὰς τοῦ χρυσοστομείου χειμάρρου, ἐγκωμιάζοντος τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Χρυσορρήμων: «Σταυρὸς, τὸ ἐπάρατον σύμβολον, τὸ πᾶσι φευκτόν, τὸ πᾶσιν ἀπευκτόν, τὸ ἐπονεϊδιστον, ἴσχυσε, μετὰ τὸ τελευτῆσαι τὸν σταυρωθέντα, πάντα εὐκόλως ἐργάσασθαι. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα δεικνυσὶν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. Τὴν γὰρ οἰκουμένην, ἄγονον οὖσαν κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον καὶ ἐρήμιον γῆς οὐδὲν ἄμεινον διακειμένην οὐδὲ εἰς τὸ τεκεῖν τι χροστὸν προσδοκῶσαν, ἄθρόον παράδεισον καὶ μητέρα πολύταϊδα πεποίηκε».

★ ★ ★

Ἐκαστος ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ τὸν «σταυρόν» του εἰς τὴν ζωὴν, διὰ τὴν συμμετάσχη ὑπευθίνως καὶ ἐπαξίως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ κόσμου. Τὸ πρότυπον ὑπάρχει, καὶ ὁ Χριστιανισμὸς τὸ προσφέρει καὶ σήμερον. Ἡ ἡρωικὴ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων καὶ τῶν ἐμποδίων εἰς τὴν ζωὴν ἰσοῦται μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς βαθύτερας οὐσίας τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς κυρίως δίδεται ὁ ἅγιον πνεῦματος καὶ ἴλησις. Ἡ νίκη χαρίζεται εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τὴν παράταξιν τοῦ Σταυροῦ.

Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον, λέγει ὁ Ἑμερσον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν εἶναι ὁ Σταυρὸς. Ὅστις δυνήθη νὰ βιώσῃ πλήρως τὸ λυτρωτικὸν γεγονός τοῦ Γολγοθᾶ, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ μετὰ τοῦ οὐρανοβάμονος Παύλου: «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο κανχᾶσθαι εἰμὴ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ» (Γαλ. στ' 14). Διότι οὕτω μετασχηματίζεται εἰς πνεῦμα καὶ φῶς τὸ «κοσμικόν» στοιχεῖον τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς.

Ἡ Χριστιανικὴ ζωὴ ἐκφράζει τὴν πλέον

ἀληθῆ πλευρὰν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἡ ὑπεύθυνος ἀπάντησις εἰς τὸ προσκλητήριόν της, ἀποτελεῖ τὴν πλέον οὐσιαστικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ πνεύματος τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι» (Μάρκ. η' 34). Αὐτὴν τὴν λυτρωτικὴν πρόσκλησιν — συγχρόνως καὶ ἀτομικὴν — ἀπευθύνει ὁ Κύριος καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία εἶναι μεγαλειώδης, ἀλλὰ καὶ τραγικὴ. Τὴν δίψαν τοῦ συγχρόνου κόσμου δι' ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ ἠθικο-πνευματικὴν ὁλοκλήρωσιν, μόνον ἡ θρησκεία τοῦ Σταυροῦ δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ.

Ὀλόκληρον τὸ χριστιανικὸν ἔργον εἶναι ἔργον ἐλευθερίας. Διὸ καὶ ἡ σταυρικὴ θυσία, ὡς ἔργον ἐλευθέρας αὐτοπροσφορᾶς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόθεσιν, ἐκφράζει τὸ μυστηριώδες βάθος τῆς θείας Ἀγάπης. Εἰς τὸν Σταυρὸν συνηντήθησαν ὁ πόνος τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ὑπαρξίν του καὶ ἐκ τῆς συναντήσεως ταύτης ἐγεννήθη τὸ θαῦμα τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Οὕτως ὁ Σταυρὸς γίνεται τὸ προοίμιον τῆς Ἀναστάσεως. Τοῦτο ὀφείλει νὰ μὴ λησμονῆ ὁ σύγχρονος κόσμος. Χαρακτηριστικῶς δὲ ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας: «Τὸν Σταυρὸν Σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα καὶ τὴν ἁγίαν Σου Ἀνάστασιν δοξάζομεν», ἐνῶ διὰ στόματος τοῦ ἕμνογράφου μᾶς ὑπενθυμίζει: «Μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς ἰδρῦθης ὡς κλίμαξ, Σταυρὲ Κυρίου ὠραιότατε, ἵνα ἀνατρέχωμεν πρὸς οὐράνια διὰ τῆς σῆς ἀνόδου οἱ ἄνθρωποι».

Ἡ παγκόσμιος προσκυνητικὴ πορεία πρὸς τὸν Γολγοθᾶν ἀποτελεῖ τὸν ἀνθρώπι-

νον φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν θείαν Ἀγάπην. Τὰ πάντα κινοῦνται λατρευτικῶς πρὸς τὸ σημεῖον τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ. Ἡ ἀνθρωπότης καλεῖται ὅπως γνωρίσῃ καὶ διώσῃ τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος: «Δεῦτε πάντα τὰ ἔθνη, γνῶτε τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν...».

Ἡ σταυρόσημος ἔκφρασις τῆς εὐσεβείας τῶν πιστῶν, ἡ ἀποτετυπωμένη εἰς τὰς κατακόμβας καὶ εἰς τοὺς ναοὺς, ἀποτελεῖ τὸν διὰ τῶν αἰώνων ἀντίλαλον τῆς ἐπινικίου ὤδης τῶν ἀληθῶν Σταυροφόρων. Ὁ κόσμος σήμερον ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἐνάρξεως μιᾶς παγκοσμίου χριστιανικῆς σταυροφορίας, ὥστε οἱ ἰσχυροὶ νὰ γίνουν Χριστιανοὶ διὰ νὰ ἐπιλυθοῦν τὰ πολυπλοκα κοινωνικά προβλήματα. Τοῦτο ἀναμένει ὁ ὁ σύγχρονος κόσμος ἀπὸ τὴν θρησκείαν τοῦ Σταυροῦ.

Τὸ «ἐν τούτῳ νικάω», ἃς γίνῃ καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς τοὺς ἡγέτας τῆς Οἰκουμένης, διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσῃ τὰ ὑψηλὰ καθήκοντά των πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν εὐθύνην των ἐναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἱστορίας. Ἄς ἐνώσωμεν δὲ πάντες τὰς ψυχὰς καὶ τὰς φωνὰς μας, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τοῦ Σταυροῦ διὰ νὰ ἀναφωνήσωμεν δοξολογικῶς:

«Χαίροις ὁ ζωφόρος Σταυρὸς, ἡ θύρα τοῦ Παραδείσου, τὸ τῆς Ἐκκλησίας περιτείχισμα»

Χαίροις Σταυρὲ πανσεβάσμιε, τὸ ζωφόρον φυτόν, οὐρανοῦ ἰσοστάσιον, ὄπλον ἀκαταμάχητον»

Χαίροις Σταυρὲ θεοτίμητε, φωτοφόρε στῆλε, Ὁρθοδόξων ἡ χαρά, ὁ φύλαξ τῆς Οἰκουμένης».

ΔΗΜ. Λ. ΔΡΙΤΣΑΣ

ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ, Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΙΒΩΤΟΣ

Ἡ μνήμη τῶν πανελλήνων κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς 25ης Μαρτίου 1821, στρέφεται εὐλαβῶς πρὸς τὸ ὕψηλόν ἱστορικὸν μετέωρον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν Ἁγίαν Λαύραν.

Μία ἀδρομερὴς σκιαγράφησης τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον αὕτη διεδραμάτισε διὰ μέσου τῶν αἰῶνων εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ ὑπερτάτου χρέους, εἶναι ἱστορικῶς ἐπιτακτικὴ καὶ ἀρκούντως ἐπωφελής.

Ἀπὸ λίαν ἀξιόπιστους ἱστορικὰς μαρτυρίας διαπιστοῦται ὅτι ἡ πρώτη Ἴδρυσις τῆς ἱερᾶς Μονῆς συμπίπτει κατὰ τὸ ἔτος 961 μ.Χ. Εἰς ἀπόστασιν ἕξ χιλιομέτρων καὶ δυτικοσημηθρινῶς τῶν Καλαβρῶτων εἰς μίαν ἀπόκρημνον δασικὴν ἀναψυχὴν, παρὰ τὴν θέσιν «παλαιομονάστηρον» σήμερον, ὁ ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους μεταθὰς ἀσκητῆς Εὐγένιος προέβη εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πρώτης ἐνσπηλαιωμένης Ἱερᾶς Μονῆς. Τὸ διασωζόμενον ἐκεῖ ναῦδριον μὲ τὰ ἐλάχιστα ἴχνη τῆς διακοσμητικῆς ἀγιογραφίας του, εὐγλώττως μαρτυρεῖ τὸ ἄλλοτε ἐπιλάμψαν μεγαλεῖον τῆς θρησκευτικῆς ἐκστάσεως. Ἀπὸ τὴν ἀφητηριακὴν συγκρότησιν τῆς ἡ Μονῆ ὑπῆρξε σταυροπηγιακὴ, ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοτελής. Εἰς αὐτὸν τὸν ὄνειρώδη χώρον τοῦ ἐνθάδε καὶ τοῦ ἐπέκεινα οἱ θυθισμένοι εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν σιωπὴν ἔγιναν οἱ ἱεροψάλται τῶν Ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδεωδῶν. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ ὡς ἄλλη οὐριοδρομοῦσα ναῦς, δέχεται ἀλλεπάλληλα τὰ κύματα καὶ τοὺς σεισμούς τῆς ἱστορίας, καθ' ὅλας τὰς φάσεις τῆς κοσμοϊστορικῆς ἀποστολῆς τῆς, πλὴν ὅμως ἀνθίσταται σθεναρῶς καὶ ἀποβαίνει ἐπὶ αἰῶνας θεματοφύλαξ τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τοῦ ἔθνους. Τὸ κατακτητικὸν μένος ὄλων τῶν ἐπωνύμων ἐπιδρομέων τοῦ Ἔθνους, ἀνέκαθεν

ἐστράφη καὶ ἐπὶ τῆς ὕψηλῆς ταύτης ἐθνικῆς ἐπάλλξεως. Τὸ ἔτος 1585 δέχεται τὰ πρῶτα πλήγματα τῆς τουρκικῆς ἐξαλλωσύνης, πλὴν ὅμως ὅλως συμπτωματικῶς ἐσώθη ἡ τιμία κάρα τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου, Πολιούχου τῆς Μονῆς, τιμαλφέστατον δῶρον τοῦ Αὐτοκράτορος Μαουηλ Παλαιολόγου, κατὰ τὸ ἔτος 1398. Μετὰ τὸ ἀπροσδόκητον συμβεθηκὸς τῆς πλήρους καταστροφῆς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ἐρρίφθη ἡ ἰδέα ἀνοικοδομήσεως νέας ἐπὶ εὐρυχώρου τοπίου, ἐξυηρητοῦσης τὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας, τόσον τῶν μοναχῶν, ὅσον καὶ τῶν παρεντυχόντων προσκυνητῶν. Τὸ θαρύτατον τοῦτο χρέος, ἐν μέσφ καιρῶν χαλεπῶν, ἐπωμίσθη ὁ ἐρημίτης Εὐγένιος, ἐν συνεχείᾳ ἡγούμενος, ἀνὴρ προικισμένος μὲ ἰκανότητα, δρᾶσιν καὶ ἀρετάς. Ἄνευ ὑπολογισμῶν, μόχθων καὶ θυσιῶν, ἀναλαμβάνει τὴν μεγάλην σταυροφορίαν ὑλοποιήσεως τῶν ἐπιμόχθων προσπαθειῶν του. Ἡ προσφορὰ τῶν ἐξ ἕνδεκα χιλιάδων γροσίων τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας Βασιλείου καὶ Σεφάνου, μαρτυρεῖ τὸ μέτρον τῶν ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν τοῦ ὑπερβολικὰ μοχθήσαντος Εὐγενίου. Τὸ ἔργον ἐνεκαινιάσθη τὴν 19ην Μαρτίου 1689 καὶ ἐντὸς θραχέος χρόνου ἀνηγέρθη σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπές. Κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον δέον νὰ ὑπομνησθῆ καὶ τὸ ἐξῆς ἀξιοσημείωτον γεγονός:

Ὁ Εὐγένιος ἐπιστρέφων ἀπὸ τὰς ἡγεμονίας, διήλθεν μέσφ Σμύρνης καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναθημάτων ποῦ τοῦ προσέφερον ὡς δῶρα οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς, ἦτο καὶ τὸ ὑπὸ διαστάσεων (1,20X0,95) ἱστορικὸν Λάβαρον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 διεδραμάτισε τὸν ἱστορικὸν ρόλον του καὶ κατέλαβεν τὴν κορυφαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων συμβόλων τοῦ Ἔθνους. Ἡ εἰς

αυτό παράστασις τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, μὲ τὴν ποικιλόμορφον καὶ ἐξαισίαν βυζαντινολογικὴν διακόσμησιν, προσιδίει ἰδιαιτέραν χάριν καὶ ἁρμο- νίαν.

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἀθάνατον ἔθλημα τοῦ Ἔθνους, ἔμελλε νὰ δημιουργήσῃ ἰδικὴν του ἱστορίαν, καθ' ὅσον δις ἐκλά- πη καὶ ἐπανηγοράσθη καὶ πολλάκις ἐ- σώθη ἐκ τῶν ἐπανελημένων κινδύνων καὶ ἐμπρησμῶν. Ἄλλ' ἢ Ἁγία Λαύρα, τὸ σέμνωμα τῆς Ὁρθοδοξίας, διαρκῶς τορπιλίζεται καὶ ἡ αὐλαία τοῦ δράμα- τος δὲν βραδύνει ν' ἀνοίξη καὶ πάλιν. Ἐνετοὶ καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἀλβανοὶ εἶναι τὰ πρόσωπα πού δημιουργοῦν τὸ δρά- μα αὐτὸ εἰς τὸ σεμνὸν ἀσκητήριον τοῦ Θεοῦ. Ὁ τουρκικὸς δεσποτισμὸς εὐρί- σκεται εἰς θαρσάρωδη ἕξαρσιν. Εἰς τοὺς δυσκόλους αὐτοὺς καιροὺς ἡ Ἁγία Λαύρα κρατεῖ ὑψηλὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ιδέαν τοῦ ἑλληνικοῦ φωτός. Μορφαὶ φωτειναί, ὅπως ἕνας Κύριλλος καὶ ἕνας Κωνστάντιος καὶ μία ἀνώνυμος χορεία ρασοφόρων μαχητῶν θὰ λαμπρύνουν τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ μέσα εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανομήκη νῆσον τοῦ Ἔθνους, πού διεφυλάχθησαν ὅλα τὰ ιδεώδη τῆς ἀδουλῆς φυλῆς μας, ἀπετολήθη ὁ κοσμογονικὸς σει- σμὸς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ὁ θεομίλητος Ἱεράρχης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὸ λάβαρον τῆς ἀνα- στάσεως τοῦ Ἔθνους. Ἡ ἑλληνικὴ συν- εἰδήσις ἐξυγίσθη εἰς τοὺς δύο ἄξονας τῆς ὑπάρξεώς της ζ ω ἡ ἦ θ ἄ ν α τ ο ς καὶ ὁ ὄρκος αὐτὸς ἔγινε πηγὴ ἀθανάτου ἡρωϊσμοῦ, αὐτοθυσίας καὶ αὐταπαρνή- σεως. Ἀνετράπη ἡ ἀναλογία τῶν ὀλικῶν συσχετισμῶν καὶ ὁ Δαυὶδ νικᾷ τὸν πανίσχυρον Γολιάθ. Τὸ ράσο καὶ ἡ φουστάνελλα πού συνεδέθησαν εἰς τὸν θάνατον, ζοῦν ἠνωμένα καὶ εἰς τὴν ἑλ- ληνικὴν ψυχὴν. Καὶ ἡ Ἱερά Μονὴ ὡς ἄλλη Θεία Φάτην κατὰ τὸ 1821 ἔγινε παγκόσμιον κτῆμα λαῶν καὶ πολιτι- σμῶν. Καὶ τὸ μέγιστον δράμα της κα- τὰ τὴν ἐκρηκτικὴν περίοδον τῆς ἐπα- ναστάσεως, ἐκορυφώθη τὸ 1826, ὅτε καὶ πάλιν ἡ τουρκικὴ καταγιγίς συνεσώρευ- σεν ἔρείπια, πλὴν τοῦ ἱστορικοῦ ναοῦ,

ὁ ὁποῖος ὑπέστη σοβαρὰς ζημίας καὶ περὶ αὐτοῦ ἐξεδηλώθη ἔντονος ἡ φρον- τὶς τῆς βασιλείσεως Ὀλγας ἐν ἔτει 1898. Ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1828-1833 ἀνη- γέρθη παρὰ τὴν σημερινὴν θέσιν, νέον μοναστηριακὸν συγκρότημα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε μακρὰν ζωὴν, διότι ὁ ἐνσκήψας κατὰ τὸ ἔτος 1844 σεισμὸς ἀνέτρεψε τὰ πάντα. Κατὰ τὸ ἔτος 1850 εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἀνοικοδομήθη καὶ πάλιν ἡ Μονή, ἡ ὁποία διετηρήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1943, ὅτε ἡ γερμανικὴ λαίλαψ ἠρήμωσε τὰ πάντα.

Ἄλλὰ καὶ ὁ 20ὸς αἰὼν ἔρριψε τὸν λί- θον τοῦ ἀναθέματος. Ἡ Κατοχὴ ἀνοίγει νέας σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς. Ὁ μαῦρος καὶ ὁ κόκκινος φασισμὸς ἐνέτειναν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θά- νατον εἰς τὸ ἔπακρον. Συνεκλονίσθη τὸ πανελλήνιον ἀπὸ τὴν ἐπάρατον ὀργὴν πού ἐνέσπειραν οἱ κακόβουλοι Νέρωνες τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλ' ὅταν ἡ θεία νέ- μεσις ἠφάνισεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τὴν ἐπαίσχυντον τυραννίαν, τὸ ἐλευθέρων πλέον ἑλληνικὸν Κράτος ἐν ἔτει 1949, ἐ- πελήφθη τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ ἀπα- ραθραύστου μνημείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μὲ τὸ ἄρτι ὀλοκληρωθὲν Ἡρώων, τὸ Ἔθνος ἐξεπλήρωσε τὸ θαρῦτάτου χρέ- ος του ἔναντι τῆς ἱστορίας τοῦ παρόν- τος καὶ τοῦ μέλλοντος. Σήμερον ἡ Ἱ- ερά Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας, σὰν ἄλ- λος νέος Παρθενῶν τοῦ αἰώνιου Ἑλλη- νισμοῦ, ἀποτελεῖ τὸ πανελλήνιον προ- σκύνημα καὶ τὸν πολικὸν ἀστέρα προσ- ανατολισμοῦ τοῦ Ἔθνους. Μέσα εἰς τὸ θερμοκήπιον τῶν παραδόσεών της ἠν- δρώθησαν ἀρχιερεῖς, ρασοφόροι, διδά- σκαλοι, ἐπιφανεῖς κληρικοὶ καὶ μύσται τῆς μεγάλης ιδέας. Μὲ τὴν παγκόσμιον προβολὴν τῆς ἱστορίας της, τῆς παραδό- σεώς της, τῶν κειμηλίων της καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαιολογημάτων βυζαντινολο- γικῆς ἀξίας, ἀποτελεῖ τὸ ὑπερμέγιστον προπύργιον τοῦ κόσμου διὰ νὰ μεταδίδῃ τὰ αἰώνια μηνύματα τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ Ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς.

Γ. ΠΑΝΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΧΛΙΑΡΟΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ

Ἡ Φιλολογικὴ Σχολὴ τῶν Παρισίων ἐξετίμησε μέχρις ἐνθουσιασμοῦ τὴν Δίδα Σεβαστὴν Καλλισπέρην διὰ τὸν δυναμισμὸν καὶ τὸν ζήλον, ποῦ ἐπέδειξε κατὰ τὰς ἑπταετίαις σπουδᾶς τῆς εἰς τὴν Σορβόννην. Εὐγλωττον τεκμήριον τῶν αἰσθημάτων τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς εἶναι τὸ κατωτέρω παρατιθέμενον ἔγγραφον:

Φιλολογικὴ Σχολὴ
τῶν Παρισίων.

Πανεπιστήμιον τῆς Γαλλίας
Ἐν Παρισίοις τῇ 20 Αὐγούστου 1891.

Δεσποινίς,

Πιστεύσατε, ὅτι ἡ Σορβόννη θὰ τηρήσῃ περὶ ὑμῶν τὴν ἀρίστην ἀνάμνησιν καὶ ὅτι δὲν θὰ λησμονήσῃ τὸ παράδειγμα, τὸ ἀληθῶς σπάνιον, ὅπερ ἐδώκατε ἐπιμονῆς, ἣν οὐδὲν ἀποθαρρύνει τῆς ζέσεως πρὸς τὴν ἐργασίαν, πάθους πρὸς τὴν μελέτην, ἅτινα ἠέλωσαν ὑμᾶς τῆς ὠραιότητος ὡς καὶ τῆς μάλιστα ἐπαξίως κτηθείσης ἐπιτυχίας.

Δεχθῆτε, Δεσποινίς, τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐγκαρδίου ἀφοσιώσεώς μου.

Α. ΛΑΝΤΝΑΝ

Διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας
Γραμματεὺς τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τῶν Παρισίων.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1906 ἡ Δ)νὶς Σεβαστὴ Καλλισπέρην παίρνει τὴν ἀπόφασιν νὰ μεταβῇ εἰς Ἀμερικὴν. Ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Παιδείας θέλει νὰ ἐποφελῆθῃ τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς καὶ ἐπιφορτίζει τὴν Σεβαστὴν Καλλισπέρην νὰ μελετήσῃ τὸ ἐν Ἀμερικῇ ἀκολουθούμενον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ νὰ ὑποβάλῃ βραδύτερον ἐμπεριστατωμένην ἐπ' αὐτοῦ ἔκθεσιν.

Θὰ ἐπερίμενε κανεὶς νὰ ἴδῃ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ δὴ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας νὰ χρηματοδοτῇ τὴν ἀποστολὴν αὐτήν. Οὐδόλωσ ὅμως ἠνωχλήθη ἡ Σεβ. Καλλισπέρην δὲν ἔτυχε οἰασδήποτε οικονομικῆς συνδρομῆς ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ

Κράτους καὶ ἀφέθη μόνη τῆς νὰ λύσῃ κάθε οικονομικὸν τῆς πρόβλημα.

Παραθέτω κατωτέρω τὸ ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας:

Ἄρ. πρωτ. 15652

Πιστ. 14939 Ἐν Ἀθήναις τῇ 8.9.1906

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Καλλισπέρην
Ἐκτακτὸν Ἐπιθεωρητρίαν τῶν Παρθεναγωγείων τοῦ Κράτους.

Δραπτόμενοι τῆς εὐκαιρίας τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεως ὑμῶν, ἐγγνωμὲν νὰ ἀναθέσωμεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν τῆς μελέτης παντὸς ἀφορῶντος τὰ παρθεναγωγεῖα καὶ τὴν καθόλου παιδείαν τῆς θηλείας νεότητος τῆς χώρας, εἰς ἣν μεταβαίνετε.

Γνωρίζοντες τὸν ζῆλον ὑμῶν καὶ τὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἔφεσιν εὐελπιστοῦμεν, ὅτι θέλετε διαπεράνει τὴν ἐντολὴν ταύτην μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς προθυμίας καὶ ἐπιστάσεως.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς μελέτης ὑμῶν ταύτης θέλετε ὑποβάλει ἡμῖν λεπτομερῆ ἔκθεσιν μετὰ τῶν ὑμετέρων παρατηρήσεων, πρὸς γνῶσιν καὶ χρησιμοποίησιν τῆς πείρας ὑμῶν ταύτης.

Ὁ ὑπουργὸς

(Τ.Σ.) Α. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ ὑποδεχθῇ ἡ Σεβαστὴ Καλλισπέρην μετὰ αἰσθημα δυσφορίας τὴν ἀποφιλωμένην ἀπὸ κάθε οικονομικὴν συνδρομὴν ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Τοῦτο μαρτυροῦν αἱ ὀλίγαι γραμμαί, τὰς ὁποίας μεταφέρω ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς «Ὑποθήκαι», ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἔχω ἀρυσθῆ τὰ προαναφερθέντα δύο ἔγγραφα:

«Οὐδεμίαν χρεῖσιν ἔκαμον τοῦτου ἄλλην, εἰμὴ νὰ καλήρω τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Ὑπουργείου, ὁσάκις ἠρωτώμην, ἐὰν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος μεριμνᾷ μεγάλως διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁλίγον πρὸ τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεώς μου, 500 Ἄγγλοι δημοδιδάσκαλοι, μετὰ πληροῦς τὰς ἀποδοχὰς των καὶ μετὰ ἐπιχορη-

ΣΠΑΣΜΕΝΟΙ ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

(ἡ περὶ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου)

ΕΙΚΟΝΑ ΠΡΩΤΗ

(Οἱ πρῶτες σκηνές στὰ Ἱεροσόλυμα, οἱ ὑπόλοιπες στὴν Κόρινθο).

Πενήντα μέρες μετὰ τὴ Σταύρωση, τὰ Ἱεροσόλυμα, εἶναι ἀκόμη γεμάτα ἀπὸ προσκυνητὲς. Τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τὸ πλῆθος συγκλονίζεται ἀπὸ τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ νιώθει συνένοχο γιὰ τὴ Σταύρωση.

Ἀκολουθεῖ μιὰ συγκλονιστικὴ σκηνή: Κάπου τρεῖς χιλιάδες ἄνθρωποι βαφτίζονται καὶ μπαίνουν στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας! Ἐνώνονται ἀδιάσπαστα μετὰ τὸ μυστήριό τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας καὶ τὴν Ἀληθινὴ Ἀγάπη. Καταργοῦν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἐφαρμόζουν τὴν κοινοκτημοσύνη.

Ἡ δράση κορυφώνεται στὰ κοινὰ δεῖπνα. Ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν μετέχει καθημερινὰ σὲ συνεστιάσεις. Φέρνεται τὸ ψωμί ἀπ' τὸ σπίτι του καὶ τὸ βάζει πάνω στὸ κοινὸ τραπέζι. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή τὸ ψωμί χάνει τὴν ὕλική του ὑπόσταση. Παίρνει μιὰ ἄλλη διάσταση. Γίνεται ὁ Εὐχαριστήριος Ἄρτος.

Ἐδῶ, ἡ δράση εἶναι ἐσωτερικὴ. Ἀναφέρεται στὸ κοινὸ τραπέζι καὶ ὅχι στὰ ἄτομα. Σημασία ἔχει ὁ ἄρτος καὶ τὰ ἐσωτερικὰ συναισθήματα τοῦ πλῆθους. Τὰ ἐξωτερικὰ χαμόγελα καὶ οἱ χειραφίες δὲν παίζουν κανένα ρόλο.

Γι' αὐτὸ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδραματοποιηθοῦν τὰ γεγονότα καὶ νὰ δοθοῦν στὶς πραγματικὲς τοὺς διαστάσεις. Τὸ κατορθώνομε μόνο ἂν ἀφαιρέσουμε τίς μάσκες ἀπὸ τὰ πρόσωπα. Ἔτσι, οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι Χριστιανοὶ μπαίνουν στὴν Ἐκκλησία γυμνοὶ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ Κόσμου.

Ἀμέσως μεταφερόμαστε στὴν Κόρινθο. Στὴ νέα πόλη, ποὺ ἔχτισε ὁ Ἰούλιος Καίσαρας. Εἶναι, ὅπως καὶ ἡ παλιὰ, γεμάτη δόξα καὶ ἀμύθητο πλοῦτο. Ἡ οἰκονομία τῆς χαρρακτηρίζεται ἀπὸ ὑπερυγεία. Αὐτὸ προκαλεῖ στὰ πλήθη τὴ διαφθορά. Ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ξαναφουντώνει.

Ὡστόσο, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν τὴν ἔκλυση τῶν ἡθῶν, συναντᾶμε κι ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται νὰ κρατήσουν ἀκέραιη τὴν προσωπικότητά τους. Εἶναι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τῆς Κορίνθου.

Ἐδῶ, χρειάζεται μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὴν ἱδρυση τῆς Ἐκκλησίας. Κάτι σὰν φλᾶς μπάκι, ποὺ ξαναφέρει μπροστά μας τὴ σωτήρια ἐπίσκεψη τοῦ Παύλου στὴν Κόρινθο: Ἐρχεται ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Μὲ νυχτερινὸ ἄραμα βεβαιώνεται πὺς ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ στὴν πόλη τοῦ Ἑρμῆ καὶ τῆς Ἀφροδίτης.

γῆσιν πλουσίου ἀνθρώπου, ἀλλ' ἅμα καὶ τῶν γραμμάτων εἶχον διασχορηπισθῆ ἀνὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας πρός μελέτην τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

»Ἐπίσης τρεῖς Γαλλίδες καθηγήτριαι ἐν τοῖς Λυκείοις τῶν Παρισίων, ὧν ἡ μία, πρῶην συμμαθητριά μου ἐν τῷ ἀνωτάτῳ Διδασκαλείῳ τῆς Μ. Ἐκπαιδύσεως, τῷ ἐν Sèvres, ὅπου μετὰ τὰς ἐξετάσεις μου ἐν

τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων διήνυσσα ἐν ἔτος διὰ τὸ πρακτικόν μου στάδιον.

»Ἐγὼ μετέβαινον, μετὰ ἑνδεκαετῆ ἄμισθον ὑπηρεσίαν τοῦ τόπου τούτου, ἐνῶ ἡ ἀτασθαλία τῶν πεπωρωμένων ἔχει φυτεύσει τὸ δένδρον τῆς ἀθλιότητος, τὸ παρέχον τὸν καρπὸν τῆς ἀπογοητεύσεως, ἐκ τοῦ πενιχοῦ οἰκογενειακοῦ βαλαντίου».

N. Γ. ΠΙΖΑΝΙΑΣ

“Όπως και στην πρώτη σκηνή, έτσι κι εδώ καθιερώνονται τὰ Δείπνα τῆς Ἀγάπης. Τὰ παρακολουθοῦμε σὲ ὅλο τους τὸ πνευματικὸ μεγαλεῖο.

Χρονικὰ αὐτὸ κρατᾷ πολὺ λίγο. Κάπου δυὸ χρόνια ἀργότερα, τὰ Δείπνα παίρνουν διαφορητικὸ χαρακτήρα. Μεταβάλλονται σὲ ταξικὲς διακρίσεις. Οἱ φαινομενικὲς ἔχουν εἰσχωρήσει στὴν Ἐκκλησία. Οἱ «Χριστιανοὶ» δὲν ἔρχονται γυμνοὶ ὅπως στὴν ἀρχή. Ἔχουν θανάσιμα ἐπιρραστῆ ἀπὸ τὴν ὑπερυγεία τῆς ἐθνικῆς τους οἰκονομίας.

EIKONA ΔΕΥΤΕΡΗ

(Ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὶς δυὸ εἰκόνες μακροαῖνει ἀνάλογα μὲ τὴ γωνία λήψεως. Ὁ χώρος καὶ τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα παραμένουν τὰ ἴδια γιὰ ὅλες τὶς χρονικὲς ἀποστάσεις. Ὅποσδήποτε παροαμένει ἀμετάβλητὴ ἢ δραση. Εἶναι ἢ ἴδια σὲ κάθε χωρὸχρονο).

Ἐδῶ, δὲν ἔχομε πρόσωπα, ὅπως στὴν πρώτη εἰκόνα, ἀλλὰ σκύλους καὶ χοίρους. Μόνο πού ἀνήκουν σὲ ἐξευγενισμένες ράτσες.

Τὰ πρόσωπα εἶναι δευτερεύοντα. Οἱ πρῶτοι ρόλοι ἀνήκουν στὰ τετράποδα. Αὐτὰ («ἐνσαρκώνουν») τὴ δαιμονικὴ ἐξουσία τῆς ὕλης πάνω στὸ πνεῦμα. Γιὰ τὸ καὶ μπαίνουν σὲ πρῶτο πλάνο, ἐνῶ τὰ πρόσωπα σὲ δεύτερο καὶ τρίτο.

Ὡστόσο, πρέπει νὰ καθορίσουμε αὐτὰ τὰ πρόσωπα, ἔστω κι ἂν εἶναι δευτερεύοντα: Ἀποτελοῦν δύο βασικὲς κατηγορίες. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τοὺς λεγόμενους «Χριστιανούς». Καὶ ἡ δεύτερη, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς σκηνῆς εἶναι συναρπαστικὴ: “Ὅλοι τους ἔρχονται ἀπὸ τὸ βάθος. Οἱ πρῶτοι κρατοῦν στὰ δύο τους χέρια σταρένιο ψωμί. Οἱ ἄλλοι, μαργαριτάρια. Τὰ τετράποδα, ὅταν τοὺς ἀντικρύσουν, ἀγριεύουν. Φτάνουν σὲ μανιακὸ ζέσπασμα. Ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ γλυτώσουν, πετοῦν τὸ ψωμί στὰ σκυλιὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια στοὺς χοίρους!..

Αὐτὸ πού ἀκολουθεῖ δὲν περιγράφεται.

Χρειάζεται νὰ δουλέψει ἐντατικὰ ἢ φαντασία γιὰ νὰ τὸ σιλλάβει.

Ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ ἀκούγεται φωνή, ὅμοια μὲ σάλπιγα!

—Μὴ πετᾶτε τὰ Ἅγια στὰ σκυλιὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια στοὺς χοίρους!..

Κανεὶς δὲν τὴν ἀκούει. Ἡ τουλάχιστο, δὲν φαίνεται νὰ τὴν ἀκούει. Οἱ «Χριστιανοὶ» ἔχουν χορτάσει μὲ τὸν καρπὸ (τοῦ ξύλου, ὃ ἔστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου). Κι ἔχουν κλείσει τ' αὐτιά τους.

Ὁ καρπὸς εἶν' ἐκεῖνος πού τοὺς ἔχει δόσει τὴ γνώση τοῦ Κόσμου. Καὶ πορεύονται μ' αὐτὴν τὴν γνώση. Τὰ Κυριακὰ Δείπνα δὲν ὑπάρχουν πιὰ. Καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία παίρνει ἕνα τυπολατρικὸ χαρακτήρα!..

Γιὰ νὰ δοθεῖ προοπτικὰ καὶ ἀληθινὰ αὐτὴ ἡ σκηνή, χρειάζεται νὰ τοποθετηθοῦν καθρέφτες. Μόνο μέσα ἀπὸ τοὺς καθρέφτες μποροῦμε νὰ ἰδοῦμε τὶς πραγματικὲς τῆς διαστάσεις.

Παράλληλα πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν σωστά οἱ ἐσωτερικὲς συγχρούσεις τῶν προσώπων. Μὲ ἄλλα λόγια, νὰ ξεσκεπαστεῖ ὁ ψυχικὸς τους κόσμος.

Αὐτὸ γίνεταί μόνον ἂν οἱ καθρέφτες, πού θὰ τοποθετηθοῦν, εἶναι σπασμένοι. Μέσα ἀπὸ τοὺς σπασμένους καθρέφτες τὰ πρόσωπα παίρνουν ἄλλες διαστάσεις. Τὶς διαστάσεις τοῦ ψυχικοῦ τους κόσμου.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀποτυπώνουμε σὲ εἰκόνα τὴ διάσπαση μιᾶς πνευματικῆς προσωπικότητας.

Σχεδὸν ἀμέσως (ἀτάκα) ἀκολουθεῖ ἡ ἐπόμενη σκηνή: Ἡ Ἐκκλησία ἀνοίγει τὶς πόρτες καὶ εἰσβάλλουν μέσα τὰ στοιχεῖα τοῦ Κόσμου. Οἱ «Χριστιανοὶ» ἔχουν παραδόσει στὴν ἐκκοσμικέυση τὴν Ἐκκλησία!..

Σκηνὴ φριχτὴ καὶ ἀπερίγραπτη.

(Ἐδῶ, κόβετε ἀπότομα ἢ δευτέρω εἰκόνα. Πρέπει ν' ἀκολουθήσει ἡ σκηνὴ τοῦ τέλους).

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΟΥ

Ἀναζητήσεις καὶ προοπτικαὶ

Ἄλλοι ἔχουν πίστιν ἄς μὴ τὴν θεωροῦν αὐτονόητον. Ἡ μόδα εἰς τὴν Εὐρώπῃ τῆς παρακαμῆς εἶναι νὰ εἰσθε ἄθεος. Εἰς πολλὰ Πανεπιστήμια τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ τίθεται ὡς μία μορφή πανθεισμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὕλη (ἢ ἡ ἐνέργεια) ἔχει αἰωνίας ιδιότητος. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν, λέγουν, συντίθεται καὶ διαφοροποιεῖται εἰς ποικίλα σώματα, τὰ ὁποῖα ἐξελικτικῶς μεταβαίνουν καὶ διαμορφώνονται εἰς ζῶντας ὀργανισμούς.

Πολλοὶ θεολόγοι θεωροῦν τὸν Θεὸν ἔννοιαν κενὴν περιεχομένου καὶ προβαίνουν εἰς σοφίσματα, διὰ νὰ δεῖξουν ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέθανεν ἢ ὅτι ἠττοκτόνησε, καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ ἐισέλθωμεν εἰς ἓνα στάδιο ἁ-θεολογίας!

Ἄλλοι ἀναγνώστης θὰ ὑποθέσῃ ὅτι τοιοῦτοι ἰσχυρισμοὶ στεροῦνται σοβαρότητος καὶ ἐπιχειρημάτων. Ἐχει δίκαιον, ἀλλ' ἐν μέρει διότι δὲν ὑπολογίζει εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ψυχολογικοῦ ἐπιχειρήματος, ποῦ δημιουργεῖ, τρέφει καὶ ἀνανεώνει τὴν μόδαν.

Πολλὲς φορές ἢ βαθεῖα καὶ πολῦτιμος ἀπὸ τὸ ἀσυνείδητον τάσις πρὸς ἀλλαγὴν καὶ ἀνανέωσιν λαμβάνει τὴν ἔκφρασιν ὑστερίας καὶ μορφοποιεῖται εἰς παραδόξους κοινωνικὰς γνώμας καὶ πράξεις. Αἱ κυρία π.χ. τοῦ καλοῦ κόσμου τῆς περιόδου τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὴν πλῆξιν τῶν ἐφτειασίδων τὰ ἀλόγα τὼν καὶ ἐθαύμαζον τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ.

Πολλοὶ σύγχρονοι «προτοπόροι» καὶ «μεταρρυθμισταί», ποῦ δὲν τολμοῦν νὰ ἐγγίσουν οὔτε μὲ τὸ δακτυλάκι τῶν τῶν βάρους τοῦ πτωχοῦ, τοῦ γέροντος ἢ τοῦ ἀρρώστου, «μεταρρυθμίζουν» τὰς κοινωνίας, τὰ ἰδεώδη καὶ τὴν φιλοσοφίαν μὲ τὴν ἀρρωστημένην φαντασίαν τῶν. Ἀφοῦ ἄλλοι λένε πὼς ὑπάρχει Θεός, ἡμεῖς ἄς τὸν ἀρνηθῶμε, διὰ νὰ εἰμεθα πρωτότυποι.

Γράφω αὐτάς τὰς γραμμὰς, διὰ νὰ προφυλάξω τὴν νέαν γενεάν ἀπὸ τὸ κῦμα τοῦ χονδροειδοῦς ὑλισμοῦ ποῦ κατακλύζει τὴν Εὐρώπῃν καὶ ἀπειλεῖ τὴν χώραν μας. Πρέπει νὰ βοηθησῶμεν τοὺς νέους νὰ κρατηθοῦν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς λογικῆς, διὰ νὰ σώσουν τὴν πίστιν τῶν (δὲν λογοπαίζω οὔτε ἀντιφάσκω).

* *

Ἄλλοι ἔχουν πίστιν ἄς μὴ τὴν θεωροῦν αὐτονόητον. Ἡ μόδα εἰς τὴν Εὐρώπῃ τῆς παρακαμῆς εἶναι νὰ εἰσθε ἄθεος. Εἰς πολλὰ Πανεπιστήμια τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ τίθεται ὡς μία μορφή πανθεισμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὕλη (ἢ ἡ ἐνέργεια) ἔχει αἰωνίας ιδιότητος. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν, λέγουν, συντίθεται καὶ διαφοροποιεῖται εἰς ποικίλα σώματα, τὰ ὁποῖα ἐξελικτικῶς μεταβαίνουν καὶ διαμορφώνονται εἰς ζῶντας ὀργανισμούς.

ment se pose aujourd'hui le problème de l'existence de Dieu» Paris, Seuil, 1971 (πὼς τίθεται σήμερα τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ).

Ἄλλοι συγγραφεὺς ξέρει, κατέχει τὸ θέμα του δι' αὐτὸ τὸ ἀναπτύσσει μὲ ἄνεσιν, ἔκφραστικὴν λιτότητα καὶ σαφήνεια. Αἱ γνώσεις, ὅταν συνδέονται εἰς ὀργανικὴν ἐνότητα, ὀδηγοῦν εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Tresmontant ἀκολουθοῦν πραγματικὴν ὁδὸν δεικνύει ὅτι ἀπὸ τὴν φυσικὴν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν βιολογίαν, τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν πληρεστέραν εἰκόνα τοῦ κόσμου καὶ νὰ προβληματισθῶμεν ἐπὶ τῆς προελεύσεώς του.

Ἡ μεταφυσικὴ εἶναι γεγονός, οἰανδήποτε στάσιν καὶ ἂν λάβωμεν ἀπέναντί της. Ὁ Tresmontant ἀναλβει μὲ ἀναφορὰν εἰς κείμενα καὶ συγγραφεὺς πόσον δύσκολον πρᾶγμα εἶναι νὰ εἰσαι ἄθεος ἐν λογικῇ συνεπείᾳ. Χρειάζεσαι πολλὰ ἐρείσματα πίστεως, διὰ νὰ θεμελιώσῃς τὴν ὑπόθεσίν σου.

Ἄλλοι γὰλλοι συγγραφεὺς κινεῖται μὲ ἄνεσιν εἰς τοὺς προσωκρατικούς, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Kant, τὸν Bergson ἢ τὸν Sartre, τὸν Monod, τὸν Hoyle ἢ τὸν Gamow. Συζητεῖ, διαλέγεται, ἐλέγχει, συνθέτει.

Ἄλλοι αἱ θέσεις του δὲν μὲ εὐρίσκουν σύμφωνον. Ὁ Πλάτων π.χ. θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη καλύτεραν μερίδα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ γάλλου διανοουμένου. Ἡ διαλεκτικὴ του, ἢ θεωρία τῶν ἰδεῶν, αἱ λεπταὶ διακρίσεις του εἰς τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα προσφέρουν πολλὰς δυνατότητας διὰ μίαν ὀρθὴν θεωρίαν τοῦ προβλήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης δὲν μ' εὐρίσκει σύμφωνον ἢ μεγάλην προσκόλλησιν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἐξελικτικὴν θεωρίαν. Ἰσως, διότι δὲν εἶμαι ὁπαδὸς τοῦ Teilhard de Chardin.

Αἱ ἀντιρήσεις μου δὲν μειώνουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν συμβολὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Tresmontant εἰς τὸν τομέα τοῦ πνεύματος. Συνιστῶ θερμὰ εἰς τὸν γαλλομαθῆ ἀναγνώστην τὸ μελέτημα αὐτό. Ἐχει ν' ἀντιλήσῃ ἀπὸ αὐτοῦ πολλὰς πληροφορίες καὶ γνώσεις. Ἐχει νὰ διδαχθῆ ὀρθότητα διανοήσεως καὶ συλλογισμῶν. Ἐχει νὰ ξεκαθαρίσῃ εἰς τὸν νοῦν του πολλὰ πρᾶγματα ποῦ πολλοὶ συγχέουν πολῶ. Ἐχει τὴν δυνατότητα νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ διανόησις δὲν πολεμεῖ, ἀλλ' ἐρείδεται καὶ καταλήγει εἰς τὴν πίστιν. Καὶ αὐτὸ εἶναι πλατωνικὸν διδάγμα.

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ἡ «Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου» τοῦ ποιητοῦ Θ. Κωνσταντίνου εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικότερα νεότερα ποιητικά ἔργα, πού πηγὴ καὶ ἐμπνευσί τους ἔχουν τὴν Ἁγία Γραφή. Σταθερὰ προσκολλημένος στὸ κείμενο τοῦ τελευταίου βιβλίου τῆς Καινῆς Διαθήκης μᾶς δίνει σὲ συνέχεια τὸ μεγαλόπνοο ἔργο τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

Θεολόγος καὶ ποιητὴς ὁ κ. Θ. Κωνσταντίνου ἐπιχειρεῖ τὸ ὄραιο αὐτὸ τόλμημα. Καὶ πετυχαίνει τὴν μετάπλασι τῶν μυστικῶν δραματισμῶν καὶ τῶν πυκνῶν ἐκφράσεων τῆς Ἀποκαλύψεως παραθέτοντας λέξεις, ὄρους, ὀλόκληρες ἐκφράσεις κάποτε ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς.

Νὰ ἔνα δείγμα τῆς δουλειᾶς του:

«Καὶ λέγουσι τὸ Πνεῦμα κ' ἡ Ἐκκλησία, ἡ Νύμφη «ἔρχου». Κι' ὅποιος τὰ λόγια ἀκούει, πού γράφονται σ' αὐτὴν τὴν προφητεία, Νυμφίε, ἄς πῆ «ἔρχου», ἡ χάρις νὰ μᾶς λούη. Κι' ὅποιος διψᾷ ἀπ' τὴν πηγὴ τῆς Θεοῦ ὕδωρ ζωῆς νὰ ρθῆ νὰ πιθ. Νὰ «κρούη» κ' ἡ θύρα θὰ ἀνοίγῃ ἡ παραδείσια, νεροῦ ζωῆς κελάρσυμα, ἀλληλοῦ—
—Ἀγγέλων καὶ αἶνον γιὰ νὰ ἀκούη τὸν Θεόν. Κι' ἀθάνατος πειὰ αὐτὸς στὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης τοῦ Κυρίου θὰ συμπᾶλλη.

Καὶ στή χαρὰ τοῦ θριαμβοῦ, εἰς τὴν ἀγκάλῃ τῆς Παναγίας τὸ ἔλεος Κυρίου ἀπ' τοῦ ἁγίου ξεχειλίζει ποτηρίου».

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ὄραιας ἐργασίας τοῦ κ. Θ. Κωνσταντίνου ἄς τονίσουμε τὴν ἀξία τῆς ἀκένωτης πηγῆς: τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τὸ αἰώνιον Βιβλίον ἔχει ἐμπνεύσει συγγραφεῖς, ποιητάς, ζωγράφους, καλλιτέχνες. Καὶ συνεχίζει νὰ ἐμπνέει καὶ στὴν τόσο πεζή, ὕλιστική ἐποχὴ μᾶς, ἀνθρώπους, πού οἰκραίες τους εἶναι στραμμένες στὸν Οὐρανό. Εἶναι μιὰ ἑλπίδα στοὺς σκοτεινοὺς καιροὺς μᾶς.

I. A.

ΜΙΑ ΜΟΝΗ

ΣΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ἡ κυρία Ζωὴ Μουρουτῆ-Γκενάκου μᾶς ἔχει πείσει στὸ παρελθὸν πόσο ψηλά κρατᾷ τὴν ἀξία πού λέγεται Ἑλλάδα καὶ ὅτι πολὺτιμο περιέχει ἡ ἔννοια αὐτή. Ὅμως, τὸ βιβλίον τῆς «Μιὰ Μονὴ στὴν Ἀνάστασι τοῦ Γένους» γίνεται ἕνα δοξάρι πού κινεῖται ἀπὸ τὴν ἔντονα πατριωτικὴ καρδιά τῆς καὶ ἀγγίζει τίς πιὸ βαθεῖες χορδὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι μᾶς. Γιατί, ἀπλᾶ ἀλλὰ δυνατὰ καὶ ἄμεσα, μᾶς φέρνει στὶς ρίζες τῆς ὑπάρξεώς μας, στὴν ἀγρία χαιμαζομένη Ὀρθοδοξία πού κρύβει στὴν στάχτη τῆ σπιθα τῆς Πίστεως, τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Ἀπὸ τὰ «κιτρινισμένα καὶ μισοσκισμένα χειρόγραφα» ἡ σ. ξαναζωντανεῖ ἕνα μοναστήρι — φλόγα (ἔτσι τὸ χαρακτηρίζει σ' ἕνα ἄρθρο τῆς πού δημοσιεύθηκε στὶς «Ἀκτίνες» τὸν Μάρτιο τοῦ 1971). Τὸ μοναστήρι τῶν Ἁγ. Θεοδώρων ξαναζῆ μέσα στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου τῆς.

«**AKTINES**». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός.

Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἑνωσις Ἀκτίνες», δόξ Καρύτση 14, Ἀθήναι (124), Τηλ. 3235-023.

Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατροῖδης, Δημητρακοπούλου 13, Ἀθήναι (403).

Συντάσσεται ἐπιμελεῖα τοῦ Ἰνστιτοῦτοῦ Ψυχολογίας & Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματόπουλος, Ἰπποκράτους 189, Ἀθήναι (708). Τιμὴ τεύχους δρχ. 7.

Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἐσωτερικοῦ δρ. 70, ἐξωτερικοῦ δολλ. 5. Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθήναι. Ἀπρίλιος 1973. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονόηποτε χειρόγραφο. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Ἡ κυρία Γκενάκου ἀνέβηκε στὸ λησιμονημένο μοναστήρι κοντὰ στὰ Καλάβρυτα, ἔφαξε ὑπομονητικά, ἐπίμονα σὲ μουχλιασμένες κασέλλες—ἐκεῖ ἐγκατέλειψε τὰ ἱερά μᾶς ὁ «ἔξευρωπαϊσμός» μᾶς—ἔσκυψε μὲ ἀγάπη στὰ σκονισμένα χαρτιά—κεϊμήλια, ἡ πατριωτικὴ καρδιά τῆς τοὺς ἔδωσε παλμὸ καὶ ἄπλωσε ζωντανὴ μπροστὰ μᾶς μιὰν ἐποχὴ, μᾶλλον τρεῖς ἐποχές: τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας μὲ τὰ δεινὰ τῆς γιὰ τὴ Φυλὴ καὶ τὴν Ἐκκλησία, τῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τὸν πυρετό, τὴν ἀγωνία, τίς θυσίες καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας μὲ τίς τόσες πληγὲς καὶ δυσκολίες.

Μέσα στὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς προβάλλει τὸ μοναστήρι — σύμβολο πού ἀγωνίζεται ὀρθιο καὶ προσφέρει ποικίλλες ὑπηρεσίες. Κι' ὅταν ἀρχίζει ὁ μεγάλος ξεσηκωμός τὸ μοναστήρι τῶν Ἁγ. Θεοδώρων προσφέρει τὸ πᾶν στὸν ἀγῶνα. Μὰ ἡ προσφορά του συνεχίζεται καὶ στὴν ἐλεύθερη ζωὴ τῆς Πατρίδος.

Ἄγνωστες πτυχὲς τῆς Ἐπαναστάσεως μᾶς φανερόνται, τὰ ἔγγραφα μᾶς ἀποκαλύπτουν συγκλονιστικὲς λεπτομέρειες ἀπὸ τίς συνθήκες τοῦ ἀγῶνα καὶ μᾶς πλησιάζουν ἀφάνταστα στὰ γεγονότα.

Ἡ προσφορά τῆς ὀλοκληρώνεται μὲ φωτογραφίες ἐγγράφων καὶ θησαυρῶν τοῦ μοναστηριοῦ καθὼς καὶ μὲ παράρτημα ἀπὸ ἀνέκδοτα ἔγγραφα. Στὸ τέλος ἕνα resumé στὴ γαλλικὴ συνοψίζει εὐστοχα τὴν ἐργασία τῆς. Ἐκεῖνο ὅμως πού ταιριάζει ἀπόλυτα στὴν οὐσία καὶ στὴν δρᾶσι τοῦ μοναστηριοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ κείμενο τοῦ τελευταίου ἐξοφύλου: λιτό, δυνατὸ, πυκνὸ σὲ νοήματα, μία περίληψις—ὕμνος.

ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ